

RELIGIONS- FÖRBUD I SKOLAN?

En genomgång av
konfessionsbegreppet
i det svenska skolsystemet

Författare

Ruth Nordström

Rebecca Ahlstrand

Per Ewert

SCANDINAVIAN
HUMAN RIGHTS
LAWYERS

CLAPHAMINSTITUTET

Innehåll	
1. Inledning	3
2. Bakgrund och historik	3
3. Värden och värdegrund i den svenska skolan	5
3.1 Skolans värdegrund enligt läroplanen	5
3.2 Begreppet "kristen etik"	6
3.3 Begreppet "konfessionell"	7
4. Internationell rätt	10
4.1 FN-deklarationer	10
4.2 EU-rätten	12
4.3 Europadomstolens praxis	13
5. Pragmatiska argument mot konfessionella skolor	17
5.1 Studieresultat?	17
5.2 Segregering?	20
6. Myndighetsbedömning av konfessionella inslag i enskilda ärenden	22
6.1 Anmälningssärenden – jul- och sommaravslutningar i kyrkan	23
6.2 Anmälningssärenden – konfessionella inslag i utbildning / undervisning	28
6.3 Tillsynsärenden	34
6.4 Ärenden avgjorda av förvaltningsdomstolar	38
7. Sammanfattning och analys	42
Källförteckning	47

Religionsförbud i skolan? Rapport 3:2018

© Scandinavian Human Rights Lawyers och Claphaminstitutet

ISBN 978-91-88163-11-0

Tryck: Stema Print, Forserum 2018

www.claphaminstitutet.se

info@clapham.se

Om rapportförfattarna:

Ruth Nordström är chefsjurist vid Scandinavian Human Rights Lawyers

Rebecca Ahlstrand är jurist vid Scandinavian Human Rights Lawyers

Per Ewert är direktor vid Claphaminstitutet, samt legitimerad lärare för högstadiet och gymnasiet

Research:

Fredric Strand, legal researcher, Scandinavian Human Rights Lawyers

1. Inledning

Under valåret 2018 har frågan om konfessionella skolor blivit en av de allra hettaste potatisarna. Framför allt från Socialdemokraterna och Liberalerna har starka röster hörts för att via olika modeller göra det direkt olagligt eller praktiskt omöjligt för konfessionella skolor att starta eller verka i Sverige.

Den här diskussionen rör en så grundläggande mänsklig rättighet som att staten ska säkerställa "föräldrars rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse", som det uttrycks i Europakonventionen för mänskliga rättigheter. I sådana frågor är det av yttersta vikt att både politikerns beslut och opinionsbildares argumentation baseras på fakta, och inte på en känslomässig argumentation som ofta tycks bygga på andra, mer djupliggande bevekelsegrunder.

Våren 2018 tillsatte regeringen också en statlig utredning med uppgift att analysera regelverket för konfessionella inslag i skolväsendet, och om det finns behov av att ändra lagstiftningen på området. Frågan om så kallade konfessionella inslag i skolan är samtidigt en diskussion som har pågått i decennier, egentligen ända sedan den första versionen av nu gällande läroplan infördes med sin skrivning att värdegrunden i Sveriges skolor ska förmedlas "i överensstämmelse med den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism". Det finns därför skäl att granska om det finns någon giltighet i pragmatiska argument mot konfessionella friskolor, men framför allt för att få en djupare diskussion kring i vilken mån skollagens och myndigheters avvisande inställning till konfessionella inslag står i samklang med denna grundläggande värdegrund. Det finns också anledning att granska huruvida svensk skollag och myndighetsutövning står i samklang eller i strid med europarätten, som omfattar både EU-rätt och Europakonventionens bestämmelser samt praxis från Europadomstolen.

Det är för att uppnå dessa ovan nämnda syften vi nu publicerar denna rapport som ett kunskapsunderlag för fortsatt faktabaserad offentlig diskussion i frågan om konfessionella friskolor och konfessionella inslag i det offentliga skolväsendet.

2. Bakgrund och historik

Sedan skollagens (2010:800) ikraftträdande har ett antal ärenden gällande konfessionella inslag i kommunala skolavslutningar i kyrkan eller i fristående skolors undervisning och utbildning varit uppe till granskning. Skolinspektionen har kritiserat och vidtagit åtgärder mot skolor med offentlig huvudman och mot konfessionella fristående skolor på grund av konfessionella inslag.

De centrala bestämmelserna på området är 1 kap 6 § skollagen som stadgar att utbildningen vid en offentlig förskolenhet eller skolenhet skall vara icke-konfessionell, samt 1 kap 7 § skollagen som slår fast att undervisningen även vid fristå-

ende skolor, fristående förskolor och fristående fritidshem ska vara icke-konfessionell. Av 1 kap 7 § andra stycke följer att utbildningen i övrigt vid fristående skolor, fristående förskolor och fristående fritidshem får ha en konfessionell inriktning. Deltagandet i konfessionella inslag skall enligt bestämmelsen vara frivillig.

Dessa skrivningar kommer att gås igenom mer i detalj i det följande, men skolagens skrivningar, och i ännu högre utsträckning den offentliga debatten om trons roll i skolutbildningen kan ge intrycket att religionen bör betraktas som ett främmande inslag i skolan. En sådan inställning har dock svag historisk grund.

Svensk skolhistoria är nästan uteslutande kopplad till kyrkan, kristet tänkande och kristen samhällssyn.¹ Det går helt enkelt inte att förstå dagens svenska skola och dess innehåll utan dess kristna ursprung. Den första kända skolan på det som idag är svensk mark grundades 1085, då augustiner munkar grundade en skola i Lund. Under medeltiden växte skolor fram i allt fler städer i samband med att kyrkan i Sverige organiserades. Under senmedeltiden fanns det skolor i nästan alla städer.

Reformationen under 1500-talet poängterade vikten av att alla barn skulle få möjlighet att gå i skola och lära sig läsa, inte minst eftersom varje människa skulle ha möjlighet att själv läsa Bibeln. Gustav Vasas indragande av kyrkans tillgångar ledde dock till en kraftig försämring av utbildningens kvalitet och antalet elever minskade i stället. Under 1600-talet kom en kraftig utveckling av skolväsendet. Nya universitet anlades, gymnasier inrättades i stiftsstäderna och sockenskolor på landsbygden, allt i nära koppling till kyrkan. Vid gymnasierna var exempelvis biskopen ordförande och domprosten vice ordförande. Under 1700-talet fortsatte kyrkan tillsammans med sällskapet Pro Fide et Christianismo (För sanningen och den kristna tron) att bygga ut folkundervisningen genom inrättande av sockenskolor, som normalt startades på prästers initiativ.

När folkskolestadgan infördes 1842 var banden till kyrkan fortsatt mycket starka. Kyrkoherden skulle vara ordförande i skolstyrelsen och Luthers lilla katekes var den viktigaste läroboken. I samband med väckelserörelserna under slutet av samma sekel startades flera av de skolor som än i dag är fungerande kristna friskolor.

Under 1900-talet genomfördes en genomgripande sekularisering av det svenska skolsystemet. Samtidigt var morgonandakter fram till 1980-talet ett naturligt inslag i många svenska skolor. I samband med den stora skolreformen i början av 1990-talet kom så utökade möjligheter att starta friskolor med olika huvudmän, även sådana med konfessionell inriktning.

Sambandet mellan kristen tro och svensk skola är sålunda mer än tydligt ur historiskt perspektiv. I samband med 1990-talets omvandling kom också läro-

1 Den här historiska bakgrundsteckningen är i huvudsak hämtad från Aronson, Torbjörn Kristen skola i Sverige under tusen år Areopagos, Uppsala 2016

planen LpO-94 med sina formuleringar om en värdegrund byggd på kristen tradition.

År 2002 presenterades emellertid ett betänkande om en ny skollag, med krav på att undervisningen i skolan skulle vara icke-konfessionell. Under remissomgången anförde Barnombudsmannen att det var mycket tveksamt om den föreslagna lagen står i överensstämmelse med Europakonventionen samt andra konventioner om mänskliga rättigheter. Skollagskommittén anförde att ett krav på att undervisningen vid en fristående skola skall vara icke-konfessionell inte torde vara förenligt med Sveriges internationella åtaganden enligt Europakonventionen.

År 2006 fick Skollagsberedningen i uppdrag att presentera en ny skollag vilket resulterade i slutbetänkandet *"Mer om fristående skolor och enskild förskoleverksamhet"*² och promemorian *"den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och kvalitet"* remissbehandlades. Slutligen presenterades skollagens förarbeten genom propositionen 2009/10:165 *Principiella utgångspunkter: Kunskap, valfrihet och trygghet*.

Sedan den nya skollagens tillkomst har religiösa inslag som bön, välsignelse eller trosbekännelse förbjudits vid i kommunala skolors skolavslutningar i kyrkan. Endast en enstaka psalm har fått sjungas och prästen har fått närvara bara under förutsättning att han eller hon inte förmedlar ett religiöst budskap. Skolplaner mot diskriminering och kränkande behandling på kristna skolor har kritiserats för att innehålla hänvisningar till kristen värdegrund. Samtidigt har en stor mängd anmälningssärenden mot muslimska friskolor avgjorts av Skolinspektionen. Även frågan om konfessionella inslag ur österländsk tradition, gällande yoga och mindfulness, har varit uppe till prövning. Fortfarande innehåller emellertid den svenska läroplanen formuleringar om en värdegrund byggd på kristen tradition. Det är denna inneboende spänning som blivit alltmer aktuell i den offentliga debatten, och det är också här denna rapport främst kommer att röra sig.

3. Värden och värdegrund i den svenska skolan

3.1 Skolans värdegrund enligt läroplanen

Den svenska skolan är en värdestyrd skola. Begreppet "värden" kommer ursprungligen från isländskans "Värði"; värda. Värden kan avse egenvärden (terminala värden), eller instrumentella värden (nyttovärden). De senare bör förstås som medel för att uppnå andra mål, medan de förra skall ses som grundläggande värden som i sig själva är värdefulla. Sammanfattningsvis kan begreppet *värdegrunden* anses avse följande inom utbildningsväsendet: "Det finns så kallade oförfytterliga värden som inte är förhandlingsbara. De utgör ett axiom i mänsklig samlevnad (skolans samlevnad), som till exempel alla människors lika värde. Dessa värden utgör en slags minsta gemensamma nämnare som alla bör eller skall vara överens om. För vissa personer kan det vara förankrade i uppfattning-

2 SOU 2008:122

en att Gud utgör den yttersta garantin för allt gott, för andra i uppfattningen att det goda finns inlagt i människan och världen av naturen. De kan också vara knutna till tron på det mänskliga medvetandet och människans förmåga att göra rationella val genom sitt förnuft.”³

Begreppet ”värdegrund” finns dock inte tydligt förklarat i vare sig Svenska Akademiens ordlista eller i rättspraxis, varvid begreppet inte kan ses som enhetligt definierat. Värdegrunden får mot bakgrund härav läsas i ljuset av läroplanen och skollag för att fastställa dess funktion i skolan.

I läroplanskommitténs betänkande (SOU 1992:94) betonas och belyses begreppen ”kristen etik” och ”västerländsk humanism”. I sitt betänkande slår kommittén fast: ”De grundläggande värden som dagens samhälle vilar på är inte en gång för alla givna. De måste förstås, förankras, försvaras och utvecklas. De normer skolans verksamhet skall bygga på; såsom respekt för människans egenvärde och integritet, individens frihet, livets okränkbarhet, omsorgen om den som har det svårt, det personliga ansvaret, har en djup förankring i vårt land och vår kultur. Det är normer som således har djupa rötter i vår historiska utveckling; antikens kulturbidrag, kristen etik, humanism och upplysning.”⁴

Skolans grundläggande värden är inte fritt svävande, utan ska vila på en specifik filosofisk grund, på det sätt som angivits i samtliga läroplaner från Lpo94: ”I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell”

Läroplanen skall även förstås utifrån ett internationellt perspektiv, och måste läsas i ljuset av de internationella överenskommelser som finns. En fördjupad diskussion kring dessa källor återfinns längre fram i denna rapport.

3.2 Begreppet ”kristen etik”

Det följer av läroplanen att skolväsendets verksamhet skall grundas på den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism. Men hur ska dessa beteckningar förstås? I direktiven för Läroplanskommittén 1994 finns följande passage: ”Skolans verksamhet är inte, och skall inte vara, värderingsmässigt neutral. Den bör liksom tidigare bygga på de etiska normer, såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet, solidaritet med svaga och utsatta, respekt för den enskilda människans särart och integritet och allas lika värde, vilka genom kristen etik och västerländsk humanism har en djup förankring i vårt land. Här legitimeras några för de flesta människor omistliga värden genom hänvisning till kristen etik och västerländsk humanism.”⁵

I utskottets betänkande, liksom i regeringens direktiv, framhålls att ”kristendomen haft en och har stor betydelse i det svenska samhället”, samt att dess

3 Orlenius, Kennert, Värdegrunden – finns den? Liber, Stockholm, 2 uppl 2010, s 13

4 Bildning och kunskap: Särtryck ur läroplanskommitténs betänkande Skola för bildning (SOU 1992:94), s 84

5 Skola för bildning: huvudbetänkande av Läroplanskommittén SOU 1992:94 s 438

inflytande sträcker sig vida omkring, från kultur, lagstiftning, samhällsmoral, rättssystem till sedvänjor och tradition. Det slås fast att kristendomen haft en *särskild* ställning genom att "ge grunden till förståelse för svensk och västerländsk kultur och samhällsutveckling"; "därför utgör kristen etik en del av det nationella kulturarvet".⁶

Det följer vidare av själva utredningen att den tydliga distinktion som uppställs för att begreppet "kristen etik" skall anses meningsfullt bör utgå ifrån dels etikens innehåll och dels etikens drivkraft. Utredningen betonar att även om den kristna etiken visserligen kan hämtas från de bibliska skrifterna, så finns det även ett etiskt regelverk som är allmängiltigt och som människan kan känna igen även genom sitt förnuft.⁷ Utredningen beskriver också att den kristna etiken har en dimension som kan anses specifik och kopplad till Jesu person, och med sitt centrum i kärleken, en faktor som anses äga kraften att på ett positivt sätt förvandla världen inifrån.⁸

3.3 Begreppet "konfessionell"

Vid tillkomsten av skollagen 2010 framhöll lagrådet att uttrycken "icke-konfessionell", "konfessionell inriktning" och "konfessionella inslag" var av så avgörande betydelse för förståelsen av lagtexten att de borde definieras i lagen.⁹ Den dåvarande alliansregeringen ansåg emellertid att det handlade om "väl etablerade begrepp som sedan länge funnits i 1985 års skollag och läroplaner utan att vara definierade och utan att det skapat några större problem".¹⁰ Den debatt som följt visar dock att saken inte var riktigt så enkel som regeringen menade.

Under beredningsarbetet inför skollagen följde ett antal diskussioner kring vad som definierade "konfessionellt" och "icke-konfessionella" inslag i utbildningen och undervisningen. I remissomgången kom flera starka yttranden kring frågan om konfessionella inslag.¹¹ Skolverket tillstyrkte förslaget, men bedömde att tillämpningen och tolkningen av bestämmelsen skulle bli svår mot bakgrund av den oklara gränsdragningen mellan utbildning och undervisning. Diskrimineringsombudsmannen tillstyrkte förslaget, men konstaterade att det idag förekommer inslag i förskolor och skolor med offentlig huvudman som kan uppfattas som konfessionella och efterlyste därför ett förtydligande av vad det innebär att utbildningen är icke-konfessionell.

Riksförbundet Kristen Fostran anförde att utbildningen vid skolor och förskolor med offentlig huvudman bör kunna ha konfessionella inslag som exempelvis skolavslutning i kyrka eller krishantering i samverkan med kyrkan. Så länge undervisningen i fristående skolor och förskolor är allsidig, bör den kunna ha konfessionella inslag. Kristna Friskolerådet anförde att bestämmelsen om att

6 Utbildningsutskottets betänkande 1993/94:UBU01 Ny läroplan för grundskolan, m.m. <http://data.riksdagen.se/dokument/GH01UbU1.text>

7 Skola för bildning s 439ff

8 Ibid. s 447f

9 Konfessionella inslag i skolväsendet, regeringens kommittédirektiv 2018:15

10 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och Trygghet, regeringens proposition 2009/10:165

11 Ibid. s 225

undervisningen vid fristående skolor ska vara icke-konfessionell inte uppfyller Europakonventionens krav.

I förarbetena till skollagen anges att "enligt regeringens bedömning är den föreslagna bestämmelsen förenlig med Sveriges åtaganden enligt Europakonventionen. Regeringen anser att det finns en grundläggande skillnad mellan att gå i en offentlig skola och att välja en skola med konfessionell inriktning. Att välja en skola med sådan inriktning är frivilligt. Därmed ska det i en skola med konfessionell inriktning vara möjligt att under skoldagen ge utrymme för konfessionell verksamhet".¹² Och vidare: "Dessutom ska det liksom i dag vara möjligt att inom ramen för elevens val eller skolans val i grundskolan och motsvarande skolformer eller inom det individuella valet i gymnasieskolan och gymnasieskolan erbjuda undervisning i religionskunskap, historia eller samhällskunskap som innebär en fördjupning i kristendom, islam, judendom etc., t.ex. i form av bibel- eller koranstudier. Sådan undervisning måste dock ske på ett sådant sätt att undervisningen fortfarande är icke-konfessionell, dvs. den ska vila på vetenskaplig grund och vara saklig och allsidig".¹³

Även i kommunala skolor är det dock möjligt att ge utrymme för religiösa aktiviteter. Jönköpings kommun utfärdade 2010 råd och riktlinjer för muslimska barn/elever, efter överenskommelse mellan skolan och de muslimska församlingarna i Jönköping och skapade ett stödmaterial för skolorna. Vad gäller skolans kristna och traditionella högtider anges att om föräldrar till muslimska elever så önskar, behöver de inte delta i firandet av skolans kristna högtider och traditioner. Vad gäller fredagsbönen, framgår det att skolan inte ger allmänt ledigt för muslimska elever under den tiden. Enskilda elevers deltaande är enligt materialet en fråga mellan varje familj och skolan, och det anges att i möjligaste mån ska skolan underlätta för elever att följa bönetider eller behov av bön genom att ställa ett särskilt rum till förfogande.¹⁴

Begreppet konfessionell definierades inte i lagtexten, trots lagrådets inrådan. Den enda skrivning i förarbetena som på något sätt förklarade innebörden av begreppet anför att: "Det innebär bl.a. att det i själva undervisningen inte får förekomma några som helst inslag av utövande bekännelsekaraktär".¹⁵

Samtidigt som politiker och opinionsbildare har varit tydligt inriktade på att undvika en religiös påverkan visar forskningen att en stark sekulär och ateistisk norm har utvecklats i den svenska skolan. I en uppmärksamrad doktorsavhandling beskriver Karin Kittelmann Flensner att religionsundervisningen på svenska gymnasieskolor skildrar religion som något avvikande och irrationellt: "A secularist discourse was hegemonic during the lessons and implied that religion was something out-dated and belonging to history before science had provided humankind with reliable answers. A non-religious, atheistic position

12 Prop. 2009/10:165 s 223-226 ff.

13 Prop. 2009/10:165 s 223-226 ff.

14 Råd och riktlinjer för muslimska barn/elever i Jönköpings kommuns skolor: Överenskommelser mellan skolan och de muslimska församlingarna i Jönköping, Skol- och barnomsorgsförvaltningen, Jönköpings kommun 2010

15 Ibid

was articulated as a neutral and unbiased position in relation to the subject matter and was associated with being a rational, critically thinking person. Individualism and making individual rational choices were articulated as superior values in relation to different aspects of religion"¹⁶, fritt översatt: "En sekularistisk diskurs var förhärskande under lektionerna och innebar att religion var något som ansågs vara "ute" och tillhörde historien, innan vetenskapen hade gett mänskligheten tillförlitliga svar. En icke-religiös, ateistisk ställning formulerades som en neutral och opartisk position i förhållande till ämnet och förknippades med att vara en rationell, kritiskt tänkande person. Individualism och individuella rationella val formulerades som överlägsna värden i förhållande till olika aspekter av religion."

När den nya skollagen nu har varit i bruk i flera år förklarar Skolverket i sin skrift "*Mer om... Fristående skolor*" hur de tolkar konfessionsbegreppet i det praktiska arbetet.¹⁷ Skolverket beskriver att "undervisningen vid en fristående skola eller fritidshem ska vara ickekonfessionell, men utbildningen i övrigt får ha konfessionella inslag. Däremot får dessa inte strida mot värdegrunden. Deltagandet i konfessionella inslag ska dessutom vara frivilligt för den enskilda eleven."

Detta innebär att en skola med konfessionell inriktning under skoldagen kan "anordna andakter, bönestunder eller annan form av religionsutövning, till exempel fördjupning i den egna trosläran som konfirmationsläsning. Inget hindrar heller att det kan finnas inslag av religiösa symboler eller liknande i inredningen".

Skolverkets definition av *icke-konfessionell undervisning* likställer begreppet med saklighet och allsidighet: "Däremot måste undervisningen vara ickekonfessionell, det vill säga den ska vila på vetenskaplig grund och vara saklig och allsidig. Det betyder att det i själva undervisningen inte får förekomma några som helst inslag av utövande bekännelsekaraktär." Skolverket tillägger vidare: "Undervisningen ska bedrivas i enlighet med läroplanernas krav på saklighet och allsidighet, öppenhet för skilda uppfattningar, tolerans samt möjligheter till personliga ställningstaganden."

När det gäller konfessionella inslag i den övriga utbildningen skriver Skolverket att deltagandet ska vara frivilligt och "alltid erbjudas med respekt för elevernas integritet." Skolverket exemplifierar detta med att alla elever kan närvara vid konfessionella inslag utan att alla behöver delta aktivt: "Det kan till exempel handla om att alla elever är närvarande under en tackbön före skolmältiden eller vid en bön som avslutar en morgonsamling, men att de som inte vill be avstår från det." Däremot understryker Skolverket att skolan aldrig kan kräva att elever måste delta i konfessionella inslag.

16 Karin Kittelmann Flensner, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*, University of Gothenburg, 2015, s 256

17 Nedanstående hämtat från *Mer om... Fristående skolor* Skolverket, senaste version april 2015 https://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.254864!/Frist%C3%A5ende%20skolor%20Revidering%20april%202015.pdf

Den centrala formuleringen i undervisningens innehåll ovan måste anses vara orden *”inslag av utövande bekännelsekaraktär”*. En konfessionell skola kan – i likhet med kommunala - ha undervisning om kristendom där eleverna får sjunga psalmer, lära och läsa böner, trosbekännelser och bibeltexter på lektionerna och även ge delar av detta i hemuppgift.

När det gäller utbildningen i övrigt är det fullt möjligt att ha regelbundna, återkommande *”inslag av utövande bekännelsekaraktär”*, under förutsättning att detta ska vara frivilligt och med respekt för elevernas integritet. Hur detta organiseras avgör enligt Skolverket huvudmannen för varje skola.

4. Internationell rätt

I internationell rätt är föräldrarnas rätt att välja utbildning, också på konfessionell grund, tydligt fastslagen i ett flertal rättskällor.

4.1 FN-deklarationer

Flera av Förenta Nationernas (FN:s) deklarationer och konventioner anger ett antal rättigheter som aktualiseras i förhållande till konfessionella friskolor. (De centrala formuleringarna här kursiverade.)

Artikel 26 i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna

1. Var och en har rätt till utbildning. Utbildningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Den elementära utbildningen skall vara obligatorisk. Yrkesutbildning och teknisk utbildning skall vara tillgänglig för alla. Den högre utbildningen skall vara öppen för alla med hänsyn till deras förmåga.

2. Utbildningen skall syfta till att utveckla personligheten till fullo och till att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Utbildningen skall också främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt främja Förenta nationernas verksamhet för fredens bevarande.

3. Rätten att välja utbildning för barnen tillkommer i första hand deras föräldrar.

Artikel 13 i FN:s Konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för var och en till utbildning. De är överens om att utbildningen skall syfta till att till fullo utveckla människans personlighet och insikten om dess värde och att stärka respekten för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Konventionsstaterna är vidare överens om att var och en genom utbildning skall kunna delta effektivt i ett fritt samhälle och främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer och alla rasgrupper, etniska grupper och religiösa grupper samt främja Förenta nationernas verksamhet för att bevara freden.

2. För att till fullo säkerställa denna rätt erkänner konventionsstaterna följande:

a) Grundskoleutbildning skall vara obligatorisk och kostnadsfritt tillgänglig för

alla. Konventionsstaterna åtar sig att respektera föräldrarnas, eller i förekommande fall förmyndarnas, frihet att välja andra skolor för sina barn än de som har inrättats av offentlig myndighet, om de följer det som staten kan ha föreskrivit eller antagit som minimistandard, samt deras frihet att trygga en religiös och moralisk uppföstran för sina barn som är förenlig med deras egen övertygelse.

4. Ingen bestämmelse i denna artikel skall tolkas som att den inskränker en fysisk eller juridisk persons rätt att grunda och driva utbildningsanstalter, under förutsättning att principerna i punkt 1 ovan respekteras och att utbildningen där är förenlig med den minimistandard som staten bestämt.

Artikel 6 i FN:s konvention om barnets rättigheter - Barnkonventionen

Punkt 2: Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

FN-kommittén har en helhetssyn på begreppet utveckling och har vid ett flertal tillfällen betonat att barnets rätt till utveckling skall genomsyra genomförandet av hela konventionen. Artikeln handlar inte bara om barnets fysiska hälsa utan barnets hela utveckling. Med utveckling avses både fysisk, psykisk, *andlig, moralisk, psykologisk och social* utveckling på ett sådant sätt att barnet förbereds för ett självständigt liv i ett fritt samhälle.

Artikel 28 i Barnkonventionen

Punkt 1: Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till utbildning och i syfte att gradvis förverkliga denna rätt och på grundval av lika möjligheter

Artikel 29 i Barnkonventionen, punkt 1

Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att (...)

(b) utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt för de principer som uppställts i Förenta nationernas stadga;

(c) *utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen;*

Artikel 29 punkt 2

Ingenting i denna artikel eller i artikel 28 får tolkas så att det medför inskränkning i den enskildes och organisationers rätt att inrätta och driva utbildningsanstalter, dock alltid

under förutsättning att de i punkt 1 i denna artikel uppställda principerna iakttas och att kraven uppfylls på att undervisningen vid dessa anstalter skall stå i överensstämmelse med vad som från statens sida angivits som *minimistandard*.

4.2 EU-rätten

Inom EU-rätten finns det flera principer och rättigheter som aktualiseras i förhållande till konfessionella friskolor. Rätten att starta och etablera skolor skyddas av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna 2012/C 326/02, (Stadgan). I artikel 14.3, Rätten till utbildning, fastställs följande:

3. Friheten att inrätta undervisningsanstalter med iakttagande av de demokratiska principerna och föräldrars rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa, filosofiska och pedagogiska övertygelse ska respekteras enligt de nationella lagar som reglerar utövandet av dessa rättigheter.

Rättigheten kommer ursprungligen från den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) där det i första tilläggsprotokollet artikel 2 fastställs följande: "Ingen får förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet som staten kan ta på sig i fråga om utbildning och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse". Det är Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna i Strasbourg som uttolkar den aktuella rättigheten i Stadgan, och Europadomstolens praxis blir således direkt tillämplig.

Vidare är principen om icke-diskriminering relevant i sammanhanget. I artikel 21 i Stadgan fastställs följande om icke-diskriminering:

1. All diskriminering på grund av bland annat kön, ras, hudfärg, etniskt eller socialt ursprung, genetiska särdrag, språk, religion eller övertygelse, politisk eller annan åskådning, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning ska vara förbjuden.

2. Inom tillämpningsområdet för fördragen, och utan att det påverkar tillämpningen av någon särskild bestämmelse i dem, ska all diskriminering på grund av nationalitet vara förbjuden.

Utöver denna princip gäller även principen om fri rörlighet för varor och tjänster inom EU, som har så kallad *direkt effekt* och kan tillämpas direkt i Sverige. Alla krav som uppställs vad gäller skolor och i Sverige måste uppfylla kraven på fri rörlighet, icke-diskriminering samt respektera föräldrars rätt till undervisning och utbildning i enlighet med Europadomstolen i Strasbourgs etablerade praxis. För det fall att möjligheten att driva och etablera konfessionella förskolor och skolor i Sverige kraftigt begränsas eller förbjuds helt kan det ifrågasättas om Sverige uppfyller sina skyldigheter enligt EU-rätten. Möjligheten att etablera en skola utan begränsande hänsyn vad gäller inriktning och huvudman är en EU-rättslig rättighet. Om ett förbud mot konfessionella skolor skulle förverkligas skulle detta troligen strida mot både etableringsfriheten och principen om fri rörlighet – hinder som uppställs skulle därmed kunna uppfattas som handels hinder. Förbudet mot just konfessionella skolor uppfyller inte heller EU:s krav på icke-diskriminering.¹⁸

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen)

Enligt artikel 2 i Europakonventionens första tilläggsprotokoll finns en rätt att inrätta privata skolor eller att anordna annan privat undervisning. För att en

18 Hedvig Bernitz, "EU-rätten och de konfessionella friskolorna", Signum 2/2018, s 40 ff

sådan undervisning genom fullgörande skall leda till en viss behörighet kan myndigheterna uppställa vissa minimikrav, en minimistandard, som exempelvis rör undervisningens innehåll, lärarnas kompetens och på undervisningens standard (se Kommissionens mål *Ingrid Jordebro Foundation of Christian schools* och *Ingrid Jordebro mot Sverige*).

I skollagen definieras undervisning som "målstyrda processer som under ledning av lärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden". Regeringen ansåg mot den bakgrunden att det i detta sammanhang i stället fanns anledning att använda termen *utbildning*, som är ett vidare begrepp än *undervisning* och då även kunde omfatta annan verksamhet än undervisning i den inre och yttre miljön. Exempelvis nämndes skolgården och matsalen. Begreppet utbildning kan även omfatta annan verksamhet exempelvis lägerskolor, utflykter, studiebesök eller studieresor. Artikel 2 i Europakonventionens första tilläggsprotokoll ger här ett skydd för föräldrarnas rätt att ge barnen en undervisning och en utbildning överensstämmande med föräldrarnas egna religiösa och filosofiska övertygelse.

4.3 Europadomstolens praxis

Vi har här valt ut de mest relevanta ärenden där Europadomstolen tillämpat bestämmelsen i artikel 2 första tilläggsprotokollet om föräldrars rätt att tillförsäkra sina barn en sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.

INGRID JORDEBRO FOUNDATION OF CHRISTIAN SCHOOLS OCH INGRID JORDEBRO MOT SVERIGE.¹⁹

I målet fastställde Europeiska Kommissionen (föregångaren till Europadomstolen) att artikel 2 i Europakonventionens första tilläggsprotokoll garanterar en rätt att inrätta och driva privata skolor. Det framhölls emellertid att myndigheterna kan fastställa minimikrav på undervisningens standard och lärarnas behörighet som måste uppfyllas.

KJELDSSEN, BUSK MADSEN OCH PEDERSEN MOT DANMARK²⁰

I målet *Kjeldsen, Busk Madsen och Pedersen mot Danmark* framhöll Europeiska Kommissionen att bestämmelsen i artikel 2 om föräldrarnas rättigheter klagör rätten till pluralism i undervisningen och är en **väsentlig del** i att bevara ett demokratiskt samhälle. Målet behandlade sexualundervisningen i danska skolor. Domstolen slog fast att det är avgörande att föräldrarnas religiösa och filosofiska åskådning måste respekteras i all undervisning som organiseras av det allmänna. Det ansågs emellertid inte hindra att information om religiösa eller

19 Europeiska Kommissionens mål *Ingrid Jordebro Foundation of Christian schools* och *Ingrid Jordebro mot Sverige*, 11533/85, 6 mars 1987

20 Europeiska Kommissionens mål *Kjeldsen, Busk Madsen och Pedersen mot Danmark*, mål nr 5095/71, 5920/72, 5926/72, 21 mars 1975.

filosofiska frågor förmedlades i undervisningen. Dock skall detta ske under förutsättning av ett objektivt, pluralistiskt och kritiskt förhållningssätt.

Domstolen fastställde att medlemsstaterna är förbjudna att indoktrinera eleverna på ett sätt som inte respekterar föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelser, och erinrande om att det inte rörde sig om indoktrinering genom undervisningen och att risken att eleverna uppmuntrades till ett visst sexuellt beteende inte förelåg. På det sätt undervisningen var utformad kunde det därav inte anses strida mot föräldrarnas religiösa eller filosofiska övertygelse. Domstolen anförde i sammanhanget att alternativa möjligheter fanns till undervisning genom hemundervisning eller i privata skolor. Domstolen uttalade att de flesta skolämnen i större eller mindre utsträckning i princip har någon slags filosofisk betydelse eller innebörd. Den framhöll även att artikel 2 i första tilläggsprotokollet måste läsas i ljuset av artikel 8 (rätten till privat- och familjeliv), artikel 9 (rätten till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet) och artikel 10 (yttrande- och åsiktsfrihet) i Europakonventionen.

FOLGERÖ M. FL. MOT NORGE²¹

I *Folgerö m.fl. mot Norge* prövades frågan om huruvida undervisningen i ämnet kristendomskunskap med religions- och livsåskådningsorientering i norska skolor - omfattande såväl kristendomen som filosofiska uppfattningar och andra religioner - var förenlig med artikel 2. Möjligheterna till befrielse från den obligatoriska undervisningen var begränsade och förenade med svårigheter, och tonvikten låg på den kristna läran. Europadomstolen fann att det enligt artikel 2 måste finnas en möjlighet att få fullständig befrielse från undervisningen i ett sådant ämne. Respekten för föräldrarnas övertygelser, filosofiska eller religiösa, ska respekteras genom hela skolprogrammet och skyldigheten gäller inte enbart innehållet i utbildningen utan också vid utförandet av de funktioner som staten har.

Europadomstolen slog också fast att staten, i utövandet av sina uppgifter med avseende på utbildning och undervisning, måste göra detta på ett objektivt, kritiskt och pluralistiskt sätt samt att staten är förbjuden att i skolan bedriva indoktrinering som inte kan anses inte respektera föräldrars religiösa och filosofiska övertygelser.

Domstolen fastställde dock att det står medlemsstaterna fritt att betona en religion framför andra mot bakgrund av den plats som den aktuella religionen har i statens historia och tradition. Den framhöll också att det var möjligt för klagandens föräldrar att söka sig till alternativ utbildning för sina barn i form av privat utbildning. Detta torde innebära att privata skolor har frihet att ge även konfessionell undervisning.

Hasan och Eylem Zengin mot Turkiet²²

21 Europadomstolens mål *Folgerö mot Norge*, mål nr 15472/02 [GC], 29 juni 2007

22 Europadomstolens mål *Hasan and Eylem Zengin mot Turkiet*, mål nr 1448/04, 9 oktober 2007

I ett liknande fall, *Hasan och Eylem Zengin mot Turkiet*, prövades frågan gällande obligatorisk undervisning i religiös kultur och etik i en statlig, turkisk skola. Befrielse kunde beviljas till kristna och judiska barn, men inte för barn från familjer med annan trosuppfattning, exempel aleviter. Undervisningen hade sin tyngdpunkt i sunnitisk islam, och domstolen fann mot bakgrund av utredningen i målet att artikel 2 inte hade respekterats.

LAUTSI MOT ITALIEN²³

I *Lautsi mot Italien*, det så kallade "krucifixfallet", prövades frågan om förekomsten av krucifix i ett klassrum i statliga skolor i Italien kunde anses som religiös indoktrinering och strida mot Europakonventionen. Den italienska medborgaren Soile Lautsi förde talan mot Italien i Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna i Strasbourg 2009 och hävdade att krucifixen i klassrummen i de italienska, offentliga skolorna stred mot hennes rätt att ge sina barn en sekulär uppfostran.

Europadomstolens första instans gick på Lautsis linje i sitt och ansåg krucifixen kunde upplevas som ett stöd av religiösa elever, och stöta de elever som utövar andra religioner eller var ateister. Lautsi erhöll därför ett skadestånd. Domen fick emellertid kraftiga reaktioner och fler än 20 europeiska länder och närmare 80 medlemmar av Europaparlamentet gick samman för att stödja Italiens överklagan till Europadomstolens andra kammare.

Avgörandet i andra kammaren i Europadomstolen blev en helomvändning och ett klart stöd för Italiens rätt att låta krucifix hänga kvar i alla offentliga skolor. Domstolen hävdade vikten av att respektera medlemsstaternas kultur och traditioner i varje enskilt land. Europadomstolen underströk att sekularism ("laïcité" på franska) också är en "filosofisk övertygelse", det vill säga en "tro", och som sådan är inte sekularism "neutral".

Europadomstolen slog också fast att staten, i utövandet av sina uppgifter med avseende på utbildning och undervisning, måste göra detta på ett objektiva, kritiskt och pluralistiska sätt samt att staten är förbjuden att i skolan bedriva indoktrinering som inte kan anses respektera föräldrars religiösa och filosofiska övertygelser.

CAMPBELL OCH COSANS MOT FÖRENADE KUNGARIKET²⁴

I *Campbell och Cosans mot Förenade kungariket* prövade Europadomstolen frågan om en avvisande inställning till skolaga kunde anses som en filosofisk övertygelse. Mot bakgrund av att föräldrarnas uppfattning var att skolaga inte borde användas, fann Europadomstolen att föräldrarnas uppfattning utgjorde en viktig aspekt av mänskligt liv, nämligen den personliga integriteten, och att övertygelsen hos föräldrarna i en sådan fråga var att hänföra till deras filosofiska övertygelse. Eftersom artikel 2 inte hade respekterats i det aktuella fallet konstaterades därför en kränkning.

²³ Europadomstolens mål *Lautsi mot Italien*, mål nr 30814/06 [GC], 18 mars 2011.

²⁴ Europadomstolens mål *Campbell mot Förenade konungariket*, mål nr 13590/88, 25 mars 1992

VALSAMIS M.FL. MOT GREKLAND ²⁵

I Europadomstolen har även två fall mot Grekland avgjorts. Dels målet *Valsamis mot Grekland*, och **målet** *Efstratiou mot Grekland*²⁶. I förevarande fall hade grekiska skolbarn ålagts att delta i en parad på grekiska nationaldagen den 28 oktober. Paraden firades till minne av krigsutbrottet 1940 mellan Grekland och Italien. Föräldrarna i målet tillhörde Jehovas vittnen och var övertygade pacifister. De fann det stötande att deras barn skulle tvingas delta i en manifestation till minne av en krigisk händelse. Europadomstolen konstaterade vidare att barnen inte tvingats delta i religionsundervisningen eller i ortodoxa mässor, och ansåg därmed inte att paradens syfte eller sättet för dess genomförande kunde anses i sådan utsträckning kränka föräldrarnas övertygelse att skyldigheten för barnen att delta i den stred mot föräldrarätten enligt artikel 2.

BELGIAN LINGUSTIC CASE MOT BELGIEN ²⁷

I det så kallade *Belgiska språkmålet*, framhöll Europadomstolen att det i statens skyldighet att respektera föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelser inte ingår någon exklusiv skyldighet att ta hänsyn till föräldrarnas preferenser beträffande språk. Det var i målet fråga om åtgärder ankommande av olika omständigheter försvårade för franskspråkiga barn att få skolundervisning på franska. Det förelåg emellertid inte något brott mot föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.

Frågan om möjligheterna att befrias från religionsundervisningen prövades vid kommissionen i *Karnell och Hardt mot Sverige*²⁸. Målet fullföljdes emellertid inte eftersom den svenska regeringen beslutade om dispens för de berörda barnen under målets handläggning. I *Angeleni mot Sverige*²⁹ framfördes klagan över att inte ha befriats från deltagande av religionskunskap. Kommissionen fann att den situation som det var frågan om, omfattades av det tidigare svenska förbehållet till tilläggsprotokollet, och att överensstämmelsen med artikel 2 därigenom inte kunde prövas.

Sammanfattning

EU-rätten visar att alla krav som uppställs vad gäller skolor och i Sverige måste uppfylla kraven på fri rörlighet, icke-diskriminering samt respektera föräldrars rätt till undervisning och utbildning i enlighet med Europadomstolen i Strassbourgs etablerade praxis.

Europakonventionen garanterar vidare en rätt att inrätta och driva privata skolor. Myndigheterna kan fastställa minimikrav på undervisningens standard och

25 Europadomstolens mål Valsamis mot Grekland, mål nr 21787/93, 18 december 1996

26 Europadomstolens mål Efstratiou mot Grekland, mål nr 24095/94, 18 december 1996

27 Europadomstolens mål Case Relating to Certain Aspects of the Laws on the Use of Languages in Education in Belgium mot Belgien, mål nr 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, 23 juli 1968

28 Europeiska Kommissionen, mål Karnell och Hardt mot Sverige, mål nr 4733/71, 28 maj 1973.

29 Europadomstolens beslut Angeleni mot Sverige, mål nr 10491/83, 3 december 1986

lärarnas behörighet som måste uppfyllas men det finns inget stöd för att detaljstyra, allra minst fristående skolor, där föräldrarna valt skola utifrån religiös och filosofisk övertygelse.

Europadomstolen har slagit fast vikten av att respektera medlemsstaternas kultur och traditioner i varje enskilt land och har anfört att det står medlemsstaterna fritt att i skolan betona en religion framför andra mot bakgrund av den plats som den aktuella religionen har i statens historia och tradition.

Av Europadomstolens praxis följer att det inte går att fastställa någon "värde-neutral" undervisning utan att filosofiska, religiösa och andra värdegrundade aspekter ingår i de flesta skolämnen. Information om religiösa eller filosofiska frågor får förmedlas i undervisningen, enligt Europadomstolen. Dock skall detta ske under förutsättning av ett objektivt, pluralistiskt och kritiskt förhållningssätt. Domstolen fastställde att medlemsstaterna är förbjudna att indoktrinera eleverna på ett sätt som inte respekterar föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelser.

5. Pragmatiska argument mot konfessionella skolor

5.1 Studieresultat?

Ett argument som med fördel kunnat användas mot konfessionella skolor är om de gett tydligt sämre studieresultat. Så är dock inte fallet; Skolverkets statistik visar upp en motsatt verklighet. Den grupp konfessionella skolor som utgör klart störst statistiskt underlag är de kristna skolorna, varför dessa undersöks i det här avsnittet, då med fokus på betygen i årskurs nio. De kristna skolor i Sverige som ej är med i sammanställningen är, grundskolor som inte har årskurs nio samt grundskolor med årskurs nio men där uppgifterna baserats på färre än tio elever (eftersom dessa inte syns i den nationella statistiken från Skolverket).

Denna sammanställning omfattar därför endast 35 kristna skolor. Dessa skolors resultat har jämförts med resultatet för hela riket, alltså samtliga grundskolor i landet. I nästa steg har en jämförelse gjorts med landets kommunala skolor. Den här jämförelsen av studieresultat kan göras på flera sätt, men resultatet är i samtliga fall likartade. I nedanstående jämförelser har vi använt oss av Skolverkets statistiktjänst SALSA för år 2017.³⁰

Genomsnittligt meritvärde, 17 ämnen

De olika gruppernas genomsnittliga meritvärde var:

Kristna skolor	234,0 poäng
Riket, samtliga huvudmän	223,5 poäng
Riket, kommunala skolor	217,7 poäng

30 SALSA återfinns på Skolverkets webbplats. <https://siris.skolverket.se/siris/f?p=SIRIS:164:0::NO::>

De kristna skolornas resultat var 10,5 betygspoäng högre än genomsnittet för riket och 16,3 poäng bättre än de kommunala.

Andelen elever som nått kunskapskraven

Andelen elever (%) som nått kunskapskraven, alltså fått godkänt betyg i samtliga 17 ämnen:

Kristna skolor	78,6 %
Riket, samtliga huvudmän	74,1 %
Riket, kommunala skolor	71,8 %

Kristna skolor hade en större andel elever som nått godkända betyg i samtliga ämnen än genomsnittet för riket, med en skillnad på 4,5 procentenheter. Jämfört med de kommunala skolorna låg kristna skolor 6,8 procentenheter högre.

Behörighet till gymnasiet

Andelen elever (%) med behörighet till gymnasiets yrkesprogram:

Kristna skolor	87,7 %
Riket, samtliga huvudmän	82,5
Riket, kommunala skolor	80,5

Andelen elever i de kristna skolorna med gymnasiebehörighet var 5,2 procentenheter högre än genomsnittet för riket och 7,2 procentenheter högre än för de kommunala skolorna. De konfessionella skolorna, här i form av kristna skolor, kan alltså enligt Skolverkets statistik anses ha förhållandevis mycket goda resultat, klart över genomsnittet för riket, och ännu tydligare i jämförelse med de kommunala skolorna.

Relationen mellan nationella prov och slutbetyg

Resultaten från de nationella proven i relation till slutbetygen i ämnena svenska, matematik, engelska och svenska som andraspråk har jämförts. Där elever fått ett lägre, lika eller högre slutbetyg jämfört med nationella provresultatet, markeras det i respektive kolumn. Tabellerna visar andelen elever (%) som fick lägre, lika eller högre slutbetyg jämfört med betyget på det nationella provet.

	Svenska				Matematik			
	Lägre	Lika	Högre	diff.	Lägre	Lika	Högre	diff.
Kristna skolor	14,5	64,7	20,8	diff.	2,0	66,2	31,8	diff.
Riket, samtliga huvudmän	9,5	60,7	29,8	+ 9,0	1,4	59,5	39,0	+ 7,2
Riket, kommunala skolor	9,4	60,3	30,3	+ 9,5	1,4	58,6	40,1	+ 8,3

	Engelska			Svenska som andraspråk				
	Lägre	Lika	Högre		Lägre	Lika	Högre	
Kristna skolor	10,6	78,8	10,6	diff.	12,5	78,6	8,9	diff.
Riket, samtliga								
huvudmän	13,0	73,7	13,3	+ 2,7	5,4	59,7	34,9	+26,0
Riket, kommunala								
skolor	13,2	73,6	13,2	+ 2,6	5,1	60,4	34,4	+25,5

När slutbetyget jämförs med resultat från det nationella provet fick eleverna i de kristna skolorna inte högre slutbetyg i samma utsträckning som eleverna i de övriga jämförda grupperna. Störst är skillnaden i ämnet svenska som andraspråk med differensen 29,6.³¹

Den här statistiken visar att de kristna skolorna tenderar att vara återhållsamma i att ge eleverna ett högre betyg än vad de presterat på det nationella provet. När det gäller skolor som ger ett högre betyg, jämfört med nationella provresultatet, finns det anledning att diskutera huruvida detta är ett resultat av att skolor satt "glädjebetyg" eller om de högre betygen i realiteten är resultatet av att elever på andra sätt visat högre kunskaper och färdigheter. För djupare analyser av detta behövs mer forskning i ämnet.

De tydligt starka studieresultaten på de kristna skolorna, parat med det faktum att de starka betygen inte är resultaten av glädjebetyg, snarare gäller motsatsen. Detta tydliga statistiska underlag är rimligen en viktig anledning till att studieresultat inte används som argument i debatten om konfessionella friskolor. Annorlunda är fallet när det gäller skolornas eventuella segregeringseffekt.

5.2 Segregering?

Ett av de vanligaste argumenten mot konfessionella skolor är att de skulle verka segregeringseffektiva; att det är viktigt för elever att träffa andra elever med annan bakgrund än den egna. Här visar dock verkligheten på en annan bild än den friskolemotståndarna hävdar.

Timbro publicerade våren 2018 en studie av vilka nationella och religiösa grupperingar som finns representerade bland Sveriges konfessionella skolor.³² Eftersom sådana uppgifter inte får registreras bygger svaren på skolledningarnas uppskattning. 34 skolor svarade; mer än hälften av de kristna men endast tre av tio bland de muslimska skolorna. I den senare gruppen fanns alltså ett större bortfall.

31 I ämnet svenska som andraspråk fanns endast statistik tillgänglig från två kristna skolor. Många fler kristna skolor har haft nationellt prov i svenska som andraspråk men då har elevantalet varit färre än tio och därför inte presenterats i Skolverkets officiella statistik.

32 Jonas Qvarsebo och Fredrik Wenell Konfessionella friskolor – samhällsproblem eller mänsklig rättighet? Timbro, Stockholm 2018 <https://timbro.se/integration/konfessionella-friskolor-samhallsproblem-eller-mansklig-rattighet/>

Endast tre skolor sammanlagt angav att endast en religion fanns representerad bland eleverna: en frikyrklig, en luthersk och en muslimsk. Bland de övriga angav de flesta av skolorna att de hade mellan 3 och 5 religioner, vissa uppskattade antalet till fler än 6 religioner. Påståendet om religiös segregering måste därmed avfärdas som falskt.

Vad gäller eventuell nationell segregering angav de svarande en mycket hög blandning av olika nationaliteter bland eleverna. "Många av skolorna svarar att man har mellan elva till femton nationaliteter på sina skolor, endast två har uppgett att man har tre till fem nationaliteter representerade, och ingen har färre än tre. Detsamma gäller för de muslimska skolorna. En skola uppskattar antalet till sex till åtta nationaliteter och de två andra till mellan elva till femton." Extra mycket utmärker sig två av de tre svarande katolska skolorna och en av de frikyrkliga, som alla anger att de har mer än 31 olika nationer representerade bland sina elever. Påståendet att konfessionella friskolor skulle vara segregeringande måste sålunda utifrån Timbros rapport avfärdas som helt grundat.

Timbros siffror kan också jämföras med Skolverkets egen statistik i SALSA, vilken ger stöd åt samma slutsats. Även i denna jämförelse har de kristna skolorna valts ut, då de ger ett större statistiskt underlag.

Andelen elever med utländsk bakgrund

Kristna skolor	24,6 %
Riket, samtliga huvudmän	23,8 %
Riket, kommunala skolor	23,9 %

De kristna skolorna visar sig i Skolverkets statistik vara jämförelsevis mer heterogena än vad många föreställt sig. Den nationella, kulturella och språkliga variationen är stor på de kristna skolorna. Även när vi väger samman andelen elever med utländsk bakgrund och deras studieresultat står de kristna skolorna starkt i en jämförelse.

Utländsk bakgrund födda i Sverige

	Andel (%) som uppnått kunskapskraven i alla ämnen	Andel (%) behöriga till ett yrkesprogram	Genomsnittligt meritvärde
Kristna skolor	82,7	92,5	233,3
Riket, samtliga huvudmän:	71,4	84,4	225,3
Riket, kommunala skolor:	69,0	82,4	219,1

Utländsk bakgrund födda utomlands

Kristna skolor	83,0	77,8	179,2
----------------	------	------	-------

Studieresultat för elever med utländsk bakgrund

Elever med utländsk bakgrund och deras studieresultat:

Riket, samtliga huvudmän:	47,0	57,9	179,4
Riket, kommunala skolor:	43,2	54,0	171,2

Elever i de kristna skolorna, med utländsk bakgrund födda i Sverige, uppnådde kunskapskraven i större utsträckning än vad eleverna gjorde i de jämförande grupperna. Behörigheten till gymnasieskolan var för denna grupp 8,1 procentenheter högre och för gruppen utlandsfödda elever, 19,9 procentenheter högre än snittet för riket.

För gruppen födda i Sverige låg betygspoängen över snittet i riket och för gruppen elever födda utomlands, i paritet med snittet för riket.³³

Sammanfattningsvis kan noteras att de kristna skolorna genomgående har bättre resultat än det nationella genomsnittet för riket - samtliga skolor i landet. De har en större andel elever med utländsk bakgrund än både kommunala och övriga fristående skolor. Kristna skolor har också en större överensstämmelse mellan resultaten på de nationella proven och slutbetygen än i både kommunala skolor och fristående.

Då dessa pragmatiska argument inte talar för ett avskaffande av konfessionella friskolor, kan det antas att kritiker mot dessa skolor istället skulle tillgripa andra, mer ideologiska argument. Så har också blivit fallet, och därför går vi nu vidare till konkreta fall där kommunala eller fristående skolor kritiserats eller granskats för den konfessionella profilen i sig.

6. Myndighetsbedömning av konfessionella inslag i enskilda ärenden

I denna rapport har vi granskat tillsyns- och anmälningsärenden från Skolinspektionen, innehållande konfessionella inslag. Myndigheten kategoriserar inte ärenden utifrån om de innehåller konfessionella inslag, men anmälningar mot skolor har av Skolinspektionen registreras under de tre kategorierna "Utbildningens innehåll", "Huvudmannens organisation och styrning" samt "Övrigt".

Genomgången gör inte anspråk på att vara fullständig, utan är begränsad av de sökkriterier och fall som Skolinspektionen har angivit. Vi har sålunda undersökt de inkomna anmälningsärenden som Skolinspektionen och dess statistikenhet anger berör konfessionella inslag eller närliggande frågeställningar i undervisningen. De flesta av dessa är inkomna mellan 2010 och 2016, ett fåtal beslut från 2009. De första ärendena som redovisas rör anmälningar gällande konfes-

33 Jämförelsevis få kristna skolor (sju) hade tillräckligt stort elevunderlag för att finnas med i Skolverkets statistik på detta område. De flesta kristna skolor har elever med utländsk bakgrund men det fordras tio elever eller fler i åk 9 för att Skolverket ska presentera statistiken. Beräkningarna är gjorda på skolnivå, utifrån få skolor, vilket gör denna jämförelse med osäker än de som visats ovan.

sionella inslag i skolavslutningar och de senare rör övriga anmälningssärenden gällande konfessionella inslag.

Inom den regelbundna tillsynen hos Skolinspektionen särredovisades konfessionella inslag fram till 2014 och i denna rapport har vi har granskat de skolenheter som enligt Skolinspektionen fått påtalade brister i detta avseende mellan 2011-2014. Den skola som mottagit flest anmälningar gällande konfessionella inslag är den muslimska friskolan Al-Azharskolan i Stockholm, som mottagit 45 anmälningar.

Den senaste sammanställningen som Skolinspektionen har presenterat, är fram till sista augusti 2017. Vi har även begärt att få ut senare beslut från Skolinspektionen efter denna tidsperiod. Skolinspektionen har emellertid via sin avdelningschef för analys- och statistikavdelning, anfört att begäran "kräver omfattande manuellt arbete och att sammanställningen inte kan göras tillgänglig med rutinbetonade åtgärder" och att Skolinspektionen därför "inte har möjlighet att tillmötesgå begäran".³⁴

Utöver besluten som särredovisats av Skolinspektionen har vi även granskat enskilda ärenden som innehållit konfessionella inslag, ett ärende som har hanterats av en kommun, samt två tillståndsärenden gällande ansökan om tillstånd för ny, konfessionell skola som varit föremål för prövning i förvaltningsdomstolar.

6.1 Anmälningssärenden – jul- och sommaravslutningar i kyrkan

NYA LUNDENSKOLAN³⁵

Skolinspektionen mottog en anmälan daterad 7 september 2009 där anmälaren gjorde gällande att Nya Lundensskolan hade för avsikt att upprätta en lista på elever utifrån en blankett om ansökan om befrielse från deltagande i avslutningen. Skolinspektionen fann inte skäl att då utreda frågan, och avskrev därför ärendet. Den 21 oktober 2009 inkom en ny anmälan från samma person. Skolinspektionen hade att ta ställning till om Stadsdelsnämnden i Örgryte i Göteborgs stad hade uppfyllt författningarnas krav avseende utformningen och genomförandet under Nya Lundensskolans avslutningar.

Anmälaren anförde att denne vidhöll sin ståndpunkt i frågan att skolan registrerat elevernas ansökan om befrielse, och att registreringen baserat sig på religiösa kriterier. Programmet vid avslutningen i juni 2009 var konfessionellt och anmälaren anförde att "ingen har rätt att tvinga medborgarna att delta i religiösa sammanhang eller att ange sin religiösa övertygelse". Anmälaren framhöll att denne var kritisk till att man måste ansöka om befrielse från ett inslag i skolan och menar att eleven på så sätt definieras som ett undantagsfall.

34 Helena Schiöler, e-post den 20 juni 2018, hänvisning till Anna Sellin, Avdelningschef Analys- och statistikavdelning, Skolinspektionen

35 Skolinspektionens Dnr 2011:3039.

Stadsdelsnämnden i Örgryte i Göteborgs stad genmälde och anförde att skolan inte registrerat vilka elever som valde att inte närvara vid skolavslutningen i kyrkan. Stadsdelsnämnden framhöll vidare att personalen varje år har en diskussion kring hur skolavslutningarna arrangeras, och som ett led i detta arbete hade skolan valt att undersöka hur många elever som inte kände sig bekväma med att närvara i kyrkan.

Inför skolavslutningen i juni 2009 var det enligt undersökningen fyra eller fem av skolans 370 elever som valt att inte delta. Nya Lundensskolan fann mot bakgrund av vad undersökningen visade sålunda inte skäl att arrangera skolavslutningen på något annat sätt än tidigare. Stadsdelsnämnden framhöll även att skolavslutningen inför julen 2009 förutsattes vara i kyrkan, och att kyrkan var bokad.

Skolinspektionen anförde i sitt beslut att det inte förkommit något tvång i frågan om att uppge sin religiösa åskådning gällande frågan om att inte närvara vid skolavslutningen. Skolinspektionen fann inget stöd för påståendet om en upprättad lista avseende befrielse från skolavslutningen. Skolinspektionen prövade frågan om avslutningen kunde anses vara konfessionell och anförde att avslutningen hölls i kyrkan med psalmsång i form av den traditionella "Den blomstertid nu kommer" och att prästen höll ett tal. Skolinspektionen ansåg att såvitt utredningen visat förekom inte bön, välsignelse, trosbekännelse, eller andra religiösa inslag. Skolinspektionen menade att bön fick anses vara konfessionellt. Skolinspektionen bedömde att det inte förekommit sådana inslag som anses som konfessionella. Tonvikten hade i enlighet med myndigheternas praxis varit på traditioner och samvaro, och avslutningen var därför förenlig med hållande författningar. Skolinspektionen erinrade avslutningsvis om kontroller över hur skolavslutningarna är utformade om de hålls i kyrkan och ansåg att skolan "noga borde överväga" om en avslutning skulle hållas i kyrkan.

ESPEREDSSKOLAN³⁶

Skolinspektionen mottog en anmälan daterad 28 december 2009 från en förälder vid Esperedsskolan i Halmstad kommun. Skolinspektionens hade att ta ställning till om Halmstad kommun hade uppfyllt författningarnas krav avseende utformningen och genomförandet av Esperedsskolans julavslutning. Prövningen omfattade även rätten att befrias från obligatoriska inslag. Till stöd för sin uppfattning anförde anmälaren att Esperedsskolans tre senaste avslutningar för terminerna hållits i kyrkan. Prästen i den aktuella församlingen hade varit närvarande vid alla tillfällen, och hade talat om Gud och Jesus samt utdelat "Guds välsignelse". Anmälan gav uttryck för att avslutningen ändå var att betrakta som en "religiös akt" som mer kunde likna vid en "mässa" eller en "lektion i religionskunskap där prästen och övriga anställda i kyrkan hade huvudrollerna". Anmälan framhåller särskilt inslaget att prästen "predikar" inför barnen och sade "bland annat att julen firas tack vare Jesu födelse". Anmälarens uppfatt-

36 Dnr 2009:4357

ning sammanfattas i anmälan i att; "skolan har inte lyckats med att få prästen att vara neutral i sammanhanget".

Skolan uppgav sig ha fört samtal med berörda präster innan avslutningen den 18 december 2009, om att "tona ned de religiösa inslagen" och att "inte läsa välsignelsen för barnen". Kommunen anförde vidare att utformningen av akten var ett julspel, med medverkan av personal och elever från Esperedsskolan, samt skolans musiklärare. Kommunen medgav att psalmer sjöngs, men framhöll att prästen inte läste välsignelse för barnen, utan sa: "jag vill önska er en riktigt god jul och Guds välsignelse".

I sitt beslut angav Skolinspektionen att avslutningen hölls i kyrkan och en präst var en framträdande karaktär och att det förekom psalmer och välsignelse. Skolinspektionen ansåg att dessa inslag fick anses vara konfessionella. Skolinspektionen menade därför att tonvikten inte hade varit på traditioner, högtidlighet och gemensam samvaro. Skolinspektionen kritiserade mot bakgrund härav Halmstads kommun.

BOKENÄSSKOLAN³⁷

Skolinspektionen mottog en anmälan daterad 13 januari 2010 från en anonym förälder vid Bokenäs skola i Uddevalla kommun. Skolinspektionens hade att ta ställning till om Uddevalla kommun hade uppfyllt författningarnas krav avseende utformningen och genomförandet under Bokenässkolans julavslutning. Anmälaren anförde att det i Bokenäs kyrka av tradition hölls en avslutning som hade formen av en gudstjänst där det förekom klockringning, predikan, bibelläsning, bön, psalmer m.m.

Kommunen anförde att det fanns en frivillighet i att delta vid stunden i kyrkan, och att högtidsstunden inte skulle uppfattas som en avslutning. Kommunen medgav att det förekommit bön, bibelläsning och psalmsång, men ingen predikan utan ett tal av prästen om varför julen firas. Merparten av samlingsen i kyrkan bestod av elever som uppträdde med sång och musik och kommunen medgav att högtidsstunden innehöll inslag av religiös karaktär.

Skolinspektionen anförde i sitt beslut att avslutningen hölls i kyrkan och en präst höll tal det förekom bön och välsignelse. Skolinspektionen anförde att bön och välsignelse får anses vara konfessionella inslag. Mot bakgrund härav kritiserades Uddevalla kommun.

GÅNGHESTERSKOLAN³⁸

I anmälan följer att Skolinspektionen mottog en anmälan daterad 14 juni 2010 gällande en skolavslutning. Skolinspektionens hade att ta ställning till om Borås kommun hade uppfyllt författningarnas krav avseende utformningen och genomförandet under skolans julavslutning. Av anmälan framkom att avslutning-

37 Dnr 2010:166

38 Dnr 2010:3865

en hölls i ett församlingshem och att en präst talade om vad "Gud gett till var och en", samt uppmanat barnen att knäppa händerna och be en bön tillsammans. Dessutom sjöngs två psalmer. Anmälaren ifrågasatte därför att skolan tagit sig friheter att "utöva religiösa handlingar".

Skolinspektionen anförde att det är viktigt att det är rektorn som "behåller kontrollen" över hur skolavslutningarna är utformade om de hålls i kyrkan. I förevarande fall menade Skolinspektionen att avslutningen hölls i kyrkan och en präst höll tal det förekom bön och välsignelse. Skolinspektionen anförde i sitt beslut att bön och välsignelse får anses vara konfessionella inslag. Skolinspektionen fann slutligen att den omständighet att sammankomsten hölls i kyrkans lokaler, eventuellt kunde påverka trosriktningen utifrån hur avslutningen utformas. I förevarande fall hade avslutningen hållits i ett församlingshem, med psalmsånger och bön. Skolinspektionen ansåg att uppmaningen att be en bön fick anses som ett konfessionellt inslag. Mot bakgrund härav kritiserades Borås kommun.

KYRKBACKESKOLAN³⁹

Skolinspektionen mottog en anmälan daterad 12 juni 2010 från en anonym förälder vid Kyrkbackeskolan i Ljusnarsbergs kommun. Skolinspektionen hade att ta ställning till om Ljusnarsbergs kommun hade uppfyllt författningarnas krav avseende utformningen och genomförandet under Kyrkbackeskolan skolavslutning.

Anmälaren anförde att det i kyrkan förekommit att prästen läst "Herrens välsignelse" och att detta var ett religiöst inslag "som inte hörde hemma i skolan". Kommunen genmälde och anförde att kyrkan och sporthallen var de enda lokaler som kunde inhysa tillräcklig många personer. Skolan hade därför under ett antal år disponerat skolan för avslutningarna. Kommunen menade att eftersom en avslutning präglas av en högtidlig stämning passar kyrkan bättre för ändamålet. Det program som skolan sammanställt inför avslutningen utgjordes av musikinslag av skolans elever, tal av rektor, betygs- och stipendieutdelning samt gemensam sång av "Den blomstertid nu kommer". Tyngdpunkten låg enligt kommunens uppfattning därför på elevernas egna framträdanden. Prästens anförande var enligt kommunen överenskommet med kyrkoherden år 2009, och även i den del att välsignelsen skulle utelämnas. Under den nuvarande avslutningen valde prästen att, efter anförandet som hade sin utgångspunkt i sommarledigheten, avslutningsvis läsa välsignelsen.

Skolinspektionen anförde i sitt beslut att avslutningen hölls i kyrkan, att en präst höll tal och att det förekom välsignelse under två tillfällen. Skolinspektionen ansåg att välsignelse får anses vara konfessionellt. Avslutningen i Kyrkbackeskolan innehöll konfessionella inslag, och tonvikten hade i detta fall inte varit på traditioner, högtidlighet och gemensam samvaro. Ljusnarsbergs kommun hade enligt Skolinspektionen därför inte handlat i enlighet med för-

39 Dnr 2010:166

fattningarna vad gällde genomförandet av skolavslutningen den 11 juni 2010. Mot bakgrund härav kritiserades Ljusnarsbergs kommun.

FRITSLASKOLAN⁴⁰

Skolinspektionen mottog en anmälan daterad 12 januari 2010. Skolinspektionen hade att ta ställning till om Marks kommun hade uppfyllt författningarnas krav avseende utformningen och genomförandet under Fritslaskolans avslutning. Anmälaren anförde att skolavslutningen hade formen av en gudstjänst, och att prästens bidrag hade varit att berätta om Jesu födelse samt be en bön. Anmälaren anförde "att tvinga eleverna delta i denna aktivitet måste vara fel".

Kommunen genmälde och anförde att skolavslutningen i kyrkan hade varit en lång tradition i Fritsla. Avslutningen hade diskuterats genom en planeringsgrupp med förslag som givits till rektor, och där programmet för avslutningen faststälts. Tyngdpunkten var enligt kommunens uppfattning därför på traditioner, högtidlighet och gemensam samvaro. Prästens anförande var enligt kommunen överenskommet genom rektor och prästen inför avslutningen. Prästen fick som värd för kyrkan hälsa eleverna välkomna. Under den nuvarande avslutningen valde prästen att berätta om vad julen innebar för honom personligen, men att detta enligt rektorn inte var att betrakta som en predikan. Julevangeliet lästes, och prästen tände ljus i kyrkan samtidigt som han bad "Gud som haver barnen kär". Vid två tillfällen bad prästen en bön för alla som satt i kyrkan. Detta inslag ansåg kommunen bröt mot de anvisningar som rektorn givit prästen vid genomgången av programmet.

Skolinspektionen anförde i sitt beslut att avslutningen hölls i kyrkan med läsning av julevangeliet och psalmsång av "Stilla natt" och "Nu tändas tusen juleljus". Prästen höll ett tal om sina tankar kring julen och bad en bön under två tillfällen. Skolinspektionen anförde i sitt beslut att bön får anses vara konfessionellt och att avslutningen i Fritslaskolan innehöll konfessionella inslag genom bön. Marks kommun hade enligt Skolinspektionen därför inte handlat i enlighet med författningarna vad gällde genomförandet av skolavslutningen den 11 juni 2010. Mot bakgrund härav kritiserades Marks kommun.

T4-SKOLAN⁴¹

Skolinspektionen mottog en anmälan daterad 10 maj 2010. Skolinspektionen hade att ta ställning till om Hässleholms kommun hade uppfyllt författningarnas krav avseende utformningen och genomförandet under T4-skolans avslutning. Anmälaren anförde att denne hade frågat sitt barn om hur skolavslutningen hade varit utformad, och fått information om prästen hållit tal med starka religiösa inslag, bön för eleverna, samt välsignelse av eleverna. Anmälaren framhöll att denne önskade "ett omedelbart stopp på T4-skolans utformning av skolavslutningen", samt att det skulle ske en genomlysning av samtliga skolor i kommunen så att detta inte förekom på flera ställen.

40 Dnr 2011:102

41 Dnr 2011:3039

Kommunen genmälde och att vid skolavslutningen hade eleverna en gemensam samling med sin klass i skolan, en avslutning i Hässleholms kyrka och lunch i skolmatsalen. Skolavslutningen utformades så att tonvikten låg på traditioner, högtidlighet och den gemensamma samvaron. Programmet var följande; -Prästen hälsade välkommen, - Klockringning, - T4-skolans skolorkester, - Psalm 116, - "Utbyte av tankar inför julen" av prästen, - Psalm 114, - "Julhälsning" av rektorn, - T4-skolans skolorkester, - Avslutningsord av prästen. Det förekom ingen predikan eller bön. Däremot läste prästen välsignelse, något som skolan uppgav inte skulle ingå framöver. Kommunen ansåg inte att avslutningen innehöll starka religiösa inslag då prästen lade stor tonvikt på bemötande och värdegrundsfrågor i sitt tal. Inför varje skolavslutning var det brukligt för skolan att diskutera frågan om hur skolavslutningen skulle utformas i en föräldrareferensgrupp.

Skolinspektionen anförde att en präst, förutom att hälsa välkommen, också talade vid två tillfällen under skolavslutningen samt höll i avslutningsorden. Prästen läste dessutom en välsignelse. Vid två tillfällen förekom det psalmsång, dels "Nu tändas tusen juleljus" och dels "Stilla natt". Enligt Skolinspektionens samlade bedömning hade tonvikten vid avslutningen därvid inte legat på traditioner, högtidlighet och gemensam samvaro utan innehållit konfessionella inslag. Skolinspektionen kritiserade Hässleholms kommun.

Sammanfattning

I sin bedömning av dessa ärenden har Skolinspektionen bedömt bön och välsignelse som konfessionella inslag, vilket föranlett till kritik och förelägganden. Utgångspunkten när de friat har varit om tyngdpunkten varit på "traditioner, högtidlighet och gemensam samvaro". Likväl kan detta hävdas vara fallet för flera skolor som trots detta fått kritik; här har inte Skolinspektionens bedömning varit stringent.

Det tycks också finnas brister i hur Skolinspektionen har bedömt den viktiga distinktionen mellan om en elev *närvarar* vid konfessionella inslag och om en elev uppmanas att själv *medverka* vid konfessionella inslag. Exempelvis finns det en avsevärd skillnad mellan om en präst på ett enkelt sätt *läst* en välsignelse, *önskat* eleverna Guds välsignelse, på ett mer gudstjänstliknande sätt *ber ut* Guds välsignelse eller om prästen uppmanar eleverna att *be med* i en bön. Skolinspektionen tycks inte heller se skillnaden mellan att närvara i en lokal där någon ber en bön, och att själv uppmanas att delta i bönen. Det första torde inte vara problematiskt utifrån skollagens skrivningar, medan det andra vore "inslag av utövande bekännelsekaraktär", vilket inte är tillåtet i kommunala skolor. Denna skillnad borde ha varit tydligare i Skolinspektionens bedömningar.

6.2 Anmälningsärenden – konfessionella inslag i utbildning / undervisning

SOLÄNGSSKOLAN⁴²

Solängsskolan är en fristående förskola med kristen profil i Örkelljunga. Skolinspektionen tog den 10 december 2009 emot en anmälan mot förskolan. Anmälaren hade ett barnbarn i första klass och angav i sin anmälan bl.a. att "barnen får gå till aulan och be". Av Skolinspektionens beslut framgår att alla elever i f-9 hade gemensam morgonsamling under en kvart en gång i veckan. Skolinspektionen påpekade att Skolinspektionen inte har tillsyn över enskilda förskolor utan denna tillsyn utövas av respektive kommun men yttrade avseende uppgifterna om morgonsamlingen, att undervisningen vid fristående skolor ska vara allsidig och saklig och att konfessionella inslag ska vara frivilliga för eleverna att delta i.

ANDREASGYMNASIET⁴³

Andreasgymnasiet är en fristående gymnasieskola med kristen profil i Solna kommun. Skolinspektionen fick den 25 februari 2010 en anmälan från en elev som gick vid skolan. Enligt anmälan hade personal på skolan under lektionstid uttryckt att homosexualitet och bisexualitet är synd. Huvudmannen hade på fråga från Skolinspektionen inte tillbakavisat anmälarens uppgifter om att homosexualitet beskrivits som en synd utan framförde att enligt Andreasgymnasiet stadgar är Bibeln en utgångspunkt. Huvudmannen angav att skolan inte fått information om att någon elev känt sig kränkt och att om hot bland eleverna skulle förekomma får eleven en varning som kan leda till avstängning.

Skolinspektionen angav i sitt beslut att den nya skollagen trädde ikraft den 1 augusti 2010, men att 1985 års skollag skulle fortsätta att tillämpas fram till den 1 juli 2011. Enligt Skolinspektionens bedömning "är det inte förenligt vare sig med värdegrunden för skolan eller med bestämmelserna om skolans arbete mot kränkande behandling i 14 kap. skollagen att skolans personal under undervisningen eller i övriga delar av skolans verksamhet framhåller homosexualitet som synd." I beslutet riktade Skolinspektionen kritik mot den ideella föreningen Andreasgymnasiet för att "inte ha följt författningarnas krav när det gäller skolans värdegrundsarbete och arbete för att förebygga och förhindra att elever utsätts för kränkande behandling". Vidare kritiserade Skolinspektionen ideella föreningen Andreasgymnasiet för att "inte ha följt författningarnas krav när det gäller skolans plan mot kränkande behandling."

Skolinspektionen angav i beslut av den 8 juni 2018 att inspektionen utreder bland annat anmälningar om kränkande behandling och utövar tillsyn över 14 a kap. skollagen och att Diskrimineringsombudsmannen utreder anmälningar om diskriminering och trakasserier enligt diskrimineringslagen (SFS 2008:567). Skolinspektionen angav i sitt beslut att anmälan därför överlämnats till Diskrimineringsombudsmannen.

42 Dnr 42-2009:3978

43 Dnr 42-2010:1020. Beslut den 8 juni 2018.

GRENAJÄRSKOLAN⁴⁴

Grenadjärskolan är en fristående grundskola i Örebro med kristen profil som drivs av stiftelsen Genadjärskolan. Enligt en anmälan den 10 juni 2011 hade en elev inte beretts plats i skolan på grund av en piercing, och det påstods dessutom att skolans klädregler innebar ett förbud mot huvudbonad som i förlängningen innebär att religiösa elever i slöja utestängs från skolan. Enligt skolan förekom inget sådant förbud mot slöja och enligt Skolinspektionens beslut framgår det varken av skolans "överenskommelse om klädkod" eller av övrig dokumentation i ärendet, att något sådant förbud förelåg. Däremot bedömde Skolinspektionen ändå att Genadjärskolans agerande att förbjuda en elev att ha piercing med hänvisning till klädkoden, hade brutit mot skollagens bestämmelser om att låta skolan stå öppen för alla elever.

STRANDSKOLAN I VILHELMINA⁴⁵

Strandskolan i Vilhelmina är en fristående grundskola med kristen profil. Huvudman är den ideella föreningen Vilhelmina fria församling. Skolinspektionen kritiserade år 2012 skolan i fråga om konfessionella inslag i undervisningen. Eleverna erbjöds andakter under schemalagd tid under skolans val. Deltagandet var frivilligt och elever som inte ville delta kunde använda tiden till lästråningen. Skolinspektionen anförde i sitt beslut att eftersom andakten skedde på schemalagd tid inom skolans val var det att betrakta som undervisningstid och var därmed inte tillåtet enligt skollagens bestämmelser om konfessionella inslag i undervisningen. Trots att inslagen var både frivilliga och under skolans val ansågs de vara konfessionella eftersom de skedde under schemalagd undervisningstid under skolans val.

HANNASKOLAN⁴⁶

Hannaskolan är en konfessionell friskola i Umeå med kristen profil. Skolinspektionen tog den 2 mars 2012 och den 9 mars 2012 emot anmälningar angående undervisning i biologi. Anmälare A uppgav att en lärare gjort uttalanden på sin blogg som inte varit sakligt eller allsidigt. Anmälare B uppgav att läraren i ett flertal blogginlägg på sin hemsida hävdade att han undervisar i religiös skapelse-teori som komplement till evolutionsteorin på sina NO-lektioner och att läraren hävdade att skollagen ger honom rätt att undervisa om religiös skapelse-teori enligt läroplanen.

Enligt Skolinspektionens beslut framgick det av huvudmannens yttrande att läraren inte genomfört undervisningen på det sätt som han beskrivit i sin blogg. Skolinspektionen hade vidare tagit del av Hannaskolans lektionsplanering i biologi vilken inte stod i strid mot styrdokumentet. Skolinspektionen gjorde mot

44 Dnr 42-2011:3511, 2011:3737

45 Dnr 2012:1344

46 Dnr 42-2012:1587 och 42-2012:1475

bakgrund av detta bedömningen att Hannaskolan inte hade brutit mot författningarnas krav i sin undervisning.

ÖDGÅRDSKOLAN⁴⁷

Ödgårdskolan i Malmö är en fristående skola med muslimsk profil. I anmälan den 13 november 2013 anförde anmälaren emellertid att Ödgårdskolan bedrev schemalagda lektioner i islamologi. Skolans rektor bekräftade att lektioner i islamologi förekom men uppgav att lektionerna låg utanför elevernas timplan. Skolinspektionens angav i sitt beslut att det av handlingarna i ärendet inte framgick att lektionerna i islamologi inte var frivilliga. Skolinspektionen ansåg således att det inte var visat att skolan inte följt skollagens bestämmelser.

RÖMOSSESKOLAN⁴⁸

Denna anmälan handlar egentligen inte om konfessionella inslag, men ingår ändå under denna kategorisering hos Skolinspektionen. Römosseskolan är en fristående skola som drivs av Föreningen Islamska Skolan i Göteborg. Den 4 juli 2014 inkom en anmälan till Skolinspektionen som uppgav bland annat att eleverna inte får den utbildning de har rätt till. Skolinspektionen beslutade endast att överlämna uppgifterna till Föreningen Islamska Skolan i Göteborg för utredning och eventuella åtgärder och uppgav att Skolinspektionen förutsatte att anmälaren skulle få ta del av resultatet av utredningen.

AL-AZHARSKOLAN⁴⁹

Al-Azharskolan är en fristående skola i Stockholm. Skolinspektionen har registrerat 45 anmälningar mot Al-Azharskolan rörande konfessionella inslag.⁵⁰ Skolinspektionen fick den 15 juli 2014 en anmälan mot skolan där anmälaren uppdrog åt Skolinspektionen att utreda om det är förenligt med skolförfattningarna att ha en permanent uppdelning i flick- och pojkgrupper i ämnet idrott och hälsa. Al-Azharskolan uppgav i ärendet att skolan inte har någon profil med generellt könsuppdelad undervisning men att skolan har separata lektioner för flickor och pojkar i ämnet Idrott och hälsa då största delen av eleverna har muslimsk kulturbakgrund och således skulle många av eleverna utebli från lektionerna om de skulle ha gemensam undervisning. Skolinspektionen anförde i sitt beslut att myndigheten "anser att lagstiftningen medger utrymme för anpassning av undervisningen genom uppdelning av flickor och pojkar i grupper så länge eleverna får lika tillgång till en likvärdig utbildning." Skolinspektionen ansåg

47 Dnr 42-2013:6156

48 Dnr 42-2014:4614

49 Dnr 42-2014:4698

50 2016:6782, 2016:6783, 2016:6795, 2016:6822, 2016:6824, 2016:6784, 2016:6785, 2016:6786, 2016:6787, 2016:6788, 2016:6789, 2016:6794, 2016:6798, 2016:6799, 2016:6801, 2016:6803, 2016:6810, 2016:6813, 2016:6814, 2016:6815, 2016:6817, 2016:6818, 2016:6819, 2016:6821, 2016:6823, 2016:6790, 2016:6792, 2016:6793, 2016:6796, 2016:6797, 2016:6800, 2016:6802, 2016:6804, 2016:6805, 2016:6806, 2016:6807, 2016:6808, 2016:6809, 2016:6812, 2016:6820, 2016:6825, 2016:6829, 2016:6853, 2016:6855, 2016:6865

vidare att "det inte är visat att könsuppdelade grupper i Idrott och hälsa innebär att Al-Azharskolan inte tar sitt ansvar att motverka traditionella könsmönster."

Anmälaren uppgav vidare att täckande klädsel som exempelvis hijab inte är förenligt med skollag och läroplaner. Skolinspektionen angav i sitt beslut att Al-Azharskolan inte har någon policy om klädsel och att det inte var visat att skolan "påbjuder eller uppmuntrar viss klädsel" och att "elevernas klädsel därför inte kunde ses som ett resultat av skolans åtgärder eller värderingar". Skolinspektionen hävdade vidare i sitt beslut att "rätten att bära religiöst betingad klädsel var skyddad av svensk grundlag, lag och internationella konventioner och kan enbart inskränkas i vissa situationer, bl.a. av säkerhetsskäl". Skolinspektionen bedömde att det inte förekommit någon situation som berättigade någon inskränkning i denna rättighet och att Al Azharskolan inte brutit mot någon skolförfattning avseende täckande klädsel för flickor.

GRYNINGESKOLAN⁵¹

Gryningeskolan är en fristående skola med muslimsk inriktning i Botkyrka, Stockholm. Skolinspektionen tog den 25 augusti 2014 emot en anonym anmälan om brister vid den fristående grundskolan Gryningeskolan. Efter genomförd regelbunden tillsyn av Gryningeskolan höstterminen 2012 konstaterade Skolinspektionen i beslut den 19 oktober 2012 ett antal brister i Gryningeskolans verksamhet av sådant slag som angavs i anmälan i detta ärende. Skolinspektionen har därefter under uppföljningen av ärendet inhämtat kompletterande uppgifter från huvudmannen på olika sätt fram till den 14 april 2014. I beslut den 12 maj 2014 bedömde Skolinspektionen att huvudmannen för Gryningeskolan vidtagit sådana åtgärder att de påtalade bristerna i skolans verksamhet avhjälpes. Mot bakgrund av vad som angavs och då vissa av uppgifterna i anmälan inte var tillräckligt konkreta avskrev Skolinspektionen ärendet.

Skolinspektionen anger överhuvudtaget inte vilka brister som avses eller vad anmälan handlar om. Gryningeskolan har emellertid fått kritik för att dela upp pojkar och flickor på idrottslektionerna.⁵²

Skolverket beslutade till slut i juni 2018 att återkalla godkännandet för Gryningeskolan på grund av långvariga och omfattande brister på flera plan.

HÄLLEBERGSSKOLAN⁵³

Hällebergsskolan är en fristående skola med kristen profil i Uddevalla kommun. Skolinspektionen fick den 6 juni 2016 en anonym anmälan där anmälaren uppgav att det förekommit morgonbön vid skolan. Skolinspektionen uppgav i sitt beslut att eftersom uppgifterna i anmälan inte var specificerade och konkreta och eftersom anmälaren var anonym kunde Skolinspektionen inte komplettera anmälan ytterligare men Skolinspektionen informerade den del av inspektio-

51 Dnr 42-2014:5061 och 44-2012:1143

52 Karin Thurffjell "Flera muslimska skolor delar upp flickor och pojkar" Svenska Dagbladet 3/9 2016

53 Dnr 42-2016:5518

nen som ansvarade för att inspektera de fristående skolorna i Uddevalla, och uppgifterna skulle utgöra en del av underlaget för inspektionens besök i skolan.

SANKT ERIKS KATOLSKA SKOLA⁵⁴

Sankt Eriks Katolska skola är en fristående skola i Stockholm med kristen profil. Skolinspektionen har den 9 augusti 2016 tagit emot en anmälan om diskriminering av en elev vid Sankt Eriks Katolska skola. Anmälaren uppgav i anmälan att eleven inte får delta i ett inslag i utbildningen av skäl som har samband med religion. Skolinspektionen angav i sitt beslut att inspektionen prövar anmälningar om kränkande behandling enligt 6 kapitlet skollagen men att Diskrimineringsombudsmannen (DO) prövar anmälningar om trakasserier och diskriminering enligt diskrimineringslagen och att Skolinspektionen således överlämnat ärendet till DO.

VASASKOLAN⁵⁵

Vasaskolan är en fristående skola i Göteborg med kristen profil. Skolinspektionen har den 30 november 2016 tagit emot en anmälan om att Vasaskolan har morgonbön, kristendomsundervisning och en särskild person som arbetar för att stärka den kristna profilen på skolan. Skolinspektionen angav i sitt beslut att det inte framgår av anmälan om deltagandet i de kristna inslagen är frivilliga och eftersom anmälaren var anonym och några kontaktuppgifter inte har angivits fanns det inte möjlighet att inhämta kompletterande uppgifter och Skolinspektionen saknade därför förutsättningar för att kunna utreda ärendet.

EKEBYHOLMSSKOLAN⁵⁶

Ekebyholmsskolan är en fristående skola belägen i Norrtälje kommun. Skolinspektionen har den 6 februari 2017 tagit emot en anonym anmälan som rör Ekebyholmsskolan. I anmälan framförs kritik mot undervisningen i ämnet biologi. Skolinspektionen angav i sitt beslut att det inte framgår att uppgifterna i anmälan har lämnats till huvudmannen och att Skolinspektionen således överlämnade uppgifterna till Ekebyholmsskolan AB för utredning och eventuella åtgärder och att den delen av Skolinspektionen som ansvarar för att inspektera skolorna i närområdet hade informerats om uppgifterna i anmälan, som skulle komma att utgöra en del av underlaget för Skolinspektionens bedömning av vilka skolor som skulle komma att besökas.

ÖSTERMALMSKOLAN⁵⁷

I den anmälan som Skolinspektionen mottog daterad 4 maj 2012 från en

54 Dnr 42-2016:6478

55 Dnr 42-2016:9187

56 Dnr 42-2017:1249

57 Dnr 2010:166

anonym förälder vid Östermalmsskolan, anförde anmälaren att eleverna praktiserade yoga under lektionerna och att begreppet "aum" användes. Grundskoleavdelningen vid Utbildningsförvaltningen i Stockholms kommun genmälde och anförde att Östermalmsskolan inte ansåg att den historiska yogatraditionen ger erfarenhet av hinduismens gudar och att yogans ursprung är 3000 f. Kr, och att ordet "hinduism" nämns första gången långt senare i indiska skrifter. Skolans utgångspunkt ansågs därför vara att yoga och hinduism var två skilda saker.

Östermalmsskolan medgav att det otydliga i fallet med yoga är det närbesläktade ursprunget vad gäller religion, främst avseende språket sanskrit och dagens Indien. Östermalmsskolan ansåg att anmälan hade ett syfte att förbjuda yoga i skolan genom att hävda att detta är ett religiöst inslag görs genom att hänvisa till hinduismen. Skolan hävdade att "yoga är inte en religion", och därmed inte ett system som är möjligt att ansluta sig, eftersom ordet "yoga" betyder att sträva efter balans i kropp, sinne och själ (spirit). Enligt skolans uppfattning handlar religion om ett system att förhålla sig till, men att kärnan i spiritualitet är sinnesträning, som innebär att på ett systematiskt sätt få kontroll över sinnet för att övervinna negativa tanke- och känslomönster, och istället ersätta dessa med sitt positiva dito.

I ärendet inkom under utredningen ett yttrande från Vetenskapliga rådets representant Erik Blennberger som anförde att yoga *kan* ses som en hinduisk och buddhistisk fromhetsövning. I fråga om begreppet "aum" menade Blennberger att det betecknar allt, det gudomliga och vidare att "a" står för Brahma (den skapande gudomligheten), "u" betecknar Vishnu (den gudomlighet som uppehåller världen), och "m" betecknar slutligen Shiva (den gudomlighet som förgör världen).

Blennberger gjorde även en jämförelse till kristendomen och menade att klassiskt kristna symboler som korset, kristna högtider som jul och påsk, och inte ens användningen av namnet Jesus nödvändigtvis måste uppfattas som kristen religionsutövning. Därför menade Blennberger att finns det mängder av seder, meditationspraxis, och olika språkliga uttryck som ursprungligen hört samman med en religiös praxis och föreställningsvärld, men som även kan användas i andra sammanhang. Så länge skolan inte förmedlade den klassiska hinduistiska religiösa tro som tidigare var knuten till yoga, kunde det inte anses olämpligt att informera om denna bakgrund. Det förtjänar dock att tilläggas att denna öppna inställning ligger långt ifrån den praxis som Skolinspektionen själva anger i sina bedömningar, där avvägningen är att mycket ofta avvisa inslag från den kristna traditionen som konfessionella.

Skolinspektionen angav i sitt beslut att det utifrån en religionsvetenskaplig bedömning var klart att meditationsövningar som yoga och tillhörande mantran har använts med anknytning till olika religiösa riktningar inom hinduismen och buddhismen. Skolinspektionen anförde emellertid att utövande av yogan vid Östermalmsskolan hade utövats på ett sådant sätt fokus varit på hälsa och

välbefinnande, utan inslag av bekännelsekaraktär och var således att betrakta som icke-konfessionell.

Sammanfattning

Av ovanstående anmälningsärenden kan vi konstatera att antalet anmälda fall av konfessionella inslag i undervisning och utbildning är få, och antalet fall av kritik från Skolinspektionen ännu färre. Den här kategorin av ärenden hos Skolinspektionen får därför anses vara en mycket liten del av Skolinspektionens bedömningsunderlag av landets konfessionella skolor.

Samtidigt är det noterbart hur Skolinspektionen kritiserar enskilda detaljer i lärares undervisning om vad som kan betraktas som godtagbara konfessionella inslag eller inte – en fråga som knappast kan anses ingå i Skolinspektionens uppdrag. Här följer inte Skolinspektionen Europadomstolens praxis som anger att myndigheter endast kan fastställa minimikrav på undervisningens standard och lärarnas behörighet. Det finns inget stöd i internationell rätt för att detaljstyra konfessionella inslag vid fristående, konfessionella skolor, där föräldrarna valt skola utifrån religiös och filosofisk övertygelse, en rättighet som garanteras i Europakonventionen.

Det är också noterbart att inspektionen har hög tolerans både inför inslag från österländsk religion, samt inför könsuppdelning och klädedräkter enligt islamiskt mönster, och godkänner undervisning i islamologi. Däremot godkänns inte kristna andakter, trots att de varit frivilliga och under skolans val och trots att elever som inte velat delta kunnat använda tiden till lästräning. Skolinspektionens bedömning i de här fallen måste betraktas som inkonsekventa, ogenomtänkta eller bristfälliga utifrån krav på myndighetens objektivitet.

6.3 Tillsynsärenden

KUNGSSKOLAN⁵⁸

Kungsskolan är en fristående skola i Kungsängen med kristen profil, vars huvudman är Församlingen Arken Bibelcenter. Skolinspektionen bedömde efter en regelbunden tillsyn 2011 att skolans Chapel, dvs skolgudstjänst, var att betrakta som ett konfessionellt inslag och deltagandet i denna måste vara frivilligt. Skolinspektionen hänvisade i sitt beslut till förarbetena till skollagen som anger att "Det kan vara lämpligt att ett beslut om elevens deltagande i konfessionella inslag sker vid terminsstarten" och att "Hur frågan om frivillighet närmare skall lösas hos varje huvudman måste hanteras lokalt på ett praktiskt fungerande sätt". Skolinspektionen menar med hänvisning till skollagen att det många gånger kan vara naturligt att alla elever närvarar vid de konfessionella inslagen utan att alla aktivt deltar. Det kan till exempel handla om att alla elever är närvarande

under en tackbön före skolmåltiden eller vid en bön som avslutar en morgonsamling men att de som inte vill väljer att avstå från deltagande i bönen”.

Kungsskolan har enligt sitt tillstånd en konfessionell inriktning. På fredagar samlas alla elever på skolan till en skolgudstjänst (Chapel) som pågår i ca 40 minuter. Närvaro är obligatorisk men deltagandet är frivilligt. Det fanns enligt rektorer och huvudman elever som valt att avstå från Chapel och överenskommelse om deltagande fattas med eleverna och deras vårdnadshavare vid terminsstart. Skolinspektionen anger emellertid i sitt beslut att ”med hänsyn till den förhållandevis långa tid Chapel pågår, att närvaro är obligatorisk och att det inte i förväg sker överenskommelser med elever och deras vårdnadshavare kan inte deltagandet i de konfessionella inslagen betraktas som frivilligt.”

IMANSKOLAN I UPPSALA KOMMUN⁵⁹

Imanskolan i Uppsala är en fristående skola med muslimsk profil, vars huvudman är Stiftelsen Imanskolan. Skolinspektionen bedömde efter en regelbunden tillsyn 2012 att skolan uppvisade konfessionella inslag i undervisningen under skolans val. I motivering angav Skolinspektionen att bönestunder utgjorde ett konfessionellt inslag i enlighet med vad som anges lagens förarbeten. Under skolans val undervisades i ämnet Islam och kursplanen för religion hade använts som utgångspunkt när skolans egen pedagogiska planering för islam hade utarbetats. I skolans pedagogiska planering stod det att eleverna skulle lära sig ”fredagsbön”. Fredagsbön ingick i undervisningen under skolans val. Imanskolan förelades att åtgärda detta.

JASMINSKOLAN I NORRKÖPINGS KOMMUN⁶⁰

Jasminskolan i Norrköpingskommun är en fristående grundskola med muslimsk profil. Huvudman är Sommarens ekonomiska förening. Skolinspektionen fann vid en regelbunden tillsyn 2012 att skolan hade fredagsbön varje fredag eftermiddag. Rektorn menade att deltagande var frivilligt, men under elevintervjuerna framkom att eleverna kände sig tvungna att delta och att elever som bett om att få slippa upplevde att läraren ifrågasatte deras begäran. Det hade även hänt att eleverna övertalats att delta. De konfessionella inslagen var således inte frivilliga enligt Skolinspektionen.

HANNASKOLAN I UMEÅ⁶¹

Hannaskolan i Umeå är en konfessionell fristående skola med kristen inriktning i Umeå. Under en regelbunden tillsyn 2012 framkom att det regelbundet förekom konfessionella inslag i form av bön, sånger och välsignelser på de dagliga morgonsamlingarna och att det var obligatorisk närvaro för eleverna. Skolin-

59 Dnr 44-2012:4633

60 Dnr 44-2012:1123,

61 Dnr 44-2012:1351

spektionen angav i sitt beslut att detta stred mot kravet på frivillighet vid deltagande i konfessionella inslag. Skolan menade dock att alla konfessionella inslag var frivilliga för eleverna. Skolinspektionen förelade skolan att åtgärda den påtalade "bristen" och utforma verksamheten så att de konfessionella inslagen skulle vara frivilliga. Skolinspektionen angav i sitt beslut att i viss mån ansågs vårdnadshavare kunna lämna medgivande till att eleven deltar i konfessionella inslag, men en förutsättning ansågs vara att medgivandet regelbundet kunde omprövas och att vårdnadshavaren kunde meddela att eleven inte längre skulle delta.

BRANDSTRÖMSKA SKOLAN BACKA I GÖTEBORGS KOMMUN⁶²

Brandströmska skolan Backa i Göteborgs kommun är en fristående konfessionell skola vars huvudman är Stiftelsen för kristen skolverksamhet. Under år 2012 genomförde Skolinspektionen en regelbunden tillsyn och fann då att undervisningen inte var icke-konfessionell eftersom skolans morgonsamling utgjorde en del av elevernas undervisningstid. Skolinspektionen angav att detta var ett "angeläget område som skolans huvudman måste åtgärda för att säkerställa att det inte förekommer konfessionella inslag i undervisningen".⁶³ Skolans konfessionella inslag utgjordes av en morgonsamling under 10 minuter i början av skoldagen med bön och eventuell bibelläsning. Samlingen låg efter att eleverna börjat med en startuppgift som låg utanför timplanen, men genomfördes under första lektionen. Skolinspektionen ansåg att eftersom lärarna inte frågade vem av eleverna som inte ville delta och inte erbjöd eleverna att gå ut ur lektionssalen ansågs momentet inte som "icke-konfessionell" eftersom skolans morgonbön utgjorde en del av elevernas undervisningstid. Att skolan lade morgonbönen inom den schemalagda undervisningen bidrog enligt Skolinspektionen till att skapa oklarheter kring frivilligheten.

MARIASKOLAN I UMEÅ KOMMUN⁶⁴

Mariaskolan i Umeå kommun är en fristående konfessionell grundskola med kristen inriktning. Huvudman är Umeå Kristna Friskoleförening. Under en regelbunden tillsyn under år 2013 framkom det att konfessionella inslag i form av bibelläsning, bön och sånger förekom regelbundet på de dagliga obligatoriska morgonsamlingarna. Innan lunch höll läraren oftast en gemensam bordsbön och skoldagen avslutades vanligen med en gemensam bön som läraren ledde. Som skolans val genomfördes en fördjupning inom ämnet religion med inriktning på kristendomskunskap. Under dessa lektioner kunde det både förekomma att man bad kristna böner och sjöng "konfessionella" sånger, vilket Skolinspektionen ansåg inte var tillåtet eftersom läromedlet som användes hade konfessionella inslag. Skolinspektionen ansåg att detta inte kunde anses allsidigt och sakligt och angav att skolan bröt mot skollagens bestämmelser om

62 Dnr 44-2012:2375

63 Sidan 3 i beslutet.

64 Dnr 44-2012:1352

att undervisningen ska vara icke-konfessionell och om frivillighet vid deltagande i konfessionella inslag i utbildningen.

FOKUSSKOLAN I NYKÖPINGS KOMMUN⁶⁵

Fokusskolan i Norrköping är en fristående konfessionell skola med kristen profil. Skolinspektionen ansåg vid en tillsyn 2014 att samtliga klasser hade morgonsamling i början av skoldagen, med läsning ur andaktsbok, bön och veckans bibelord. Morgonsamlingen var frivillig och rymdes inom tiden för skolans val. Rektorn ansåg att alla elever skulle delta eftersom det låg inom skolans val. Skolinspektionen kritiserade dock skolan då undervisningen inte ansågs icke-konfessionell eftersom konfessionella inslag förelåg inom den garanterade undervisningstiden, vilket omfattar skolans val.

Fokusskolan inväntar vid tiden för förevarande rapport beslut från regelbunden tillsyn där frågan om konfessionella inslag kommit upp på nytt. Även en anmälan gällande konfessionella inslag under en skolavslutning är för närvarande under utredning.

BETELSKOLAN I ÖCKERÖ KOMMUN⁶⁶

Betelskolan är en fristående skola med konfessionell, kristen inriktning. Skolinspektionen ansåg under regelbunden tillsyn 2014 att utredningen visade att undervisningen vid skolan inte var helt icke-konfessionell eftersom konfessionella inslag genomfördes inom ramen för skolans val. Även om morgonbön var ett frivilligt inslag "saknade det betydelse" enligt Skolinspektionen, eftersom den genomfördes "inom den garanterade undervisningstiden". Under garanterad undervisningstid fick enligt Skolinspektionen varken frivillig eller obligatorisk konfessionell undervisning förekomma. Betelskolan förelades att ändra detta.

AL-AZHARSKOLAN⁶⁷

Frågan om konfessionella inslag i undervisningen behandlades inom ramen för regelbunden tillsyn av Al-Azharskolan under våren 2017⁶⁸. Beslutet avseende Al-Azharskolans grundskola⁶⁹ omfattade enligt Skolinspektionen ingen brister gällande konfessionella inslag. Däremot konstaterade Skolinspektionen brister avseende konfessionella inslag i Al-Azharskolans grundsärskola⁷⁰. Vid uppföljning av detta beslut i oktober 2017 bedömdes dessa brister enligt Skolinspektionen vara avhjälpna.

65 Dnr 2014:313.

66 Dnr 44-2014:5496.

67 Dnr 44-2016:5149

68 Dnr 2015:6374

69 Dnr 2016:5148

70 Dnr 2016:5149

Skolinspektionen förelade i beslut den 5 september 2017 skolan att avhjälpa påtalade brister gällande förutsättningar för lärande och trygghet, styrning och utveckling av verksamheten och konstaterade att Al-Azharskolan inte uppfyllde författningskraven gällande konfessionella inslag i undervisningen. Skolan förelades att se till att det i undervisningen inte förekom konfessionella inslag. Skolinspektionen angav i beslutet att tillsynen visade att morgonsamlingarna som inleder den första lektionen på skoldagen för eleverna regelmässigt avslutas med att en bön läses upp. Skolinspektionen angav i sitt beslut att morgonsamlingarna var att betrakta som en del av undervisningen eftersom de inledde en ordinarie lektion och därmed utgjorde ett obligatoriskt inslag för eleverna.

Sammanfattning

Ovanstående exempel visar på att Skolinspektionen i sin tillsynsändan av konfessionella skolor tillämpar en mycket snäv praxis av begreppet "frivilligt", och gör det på ett sätt som aldrig skulle komma i fråga i företeelser i den offentliga skolan. Denna mycket strikta bedömning mot just konfessionella skolor strider mot intentionerna i skollagen och dess förarbeten, och i än högre utsträckning utifrån att föräldrarna de facto gjort ett aktivt val att söka en konfessionell skola. Därför strider Skolinspektionens bedömning här också mot föräldrars rätt att ge sina barn en sådan undervisning som överensstämmer med deras religiösa övertygelse.

6.4 Ärenden avgjorda av förvaltningsdomstolar

Anmälningsärenden och tillsynsärenden hos Skolinspektionen kan inte överklagas. Endast Skolinspektionens beslut i ärenden om godkännande som huvudman får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Följande fall, avgjorda av förvaltningsdomstolar, återfinns under sökkriteriet "konfessionell" och är ett urval av fall vi ansett vara av relevanta gällande bedömningen av konfessionell utbildning och undervisning.

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLEN

Högsta Förvaltningsdomstolen har endast avgjort ett fåtal ärenden sedan skollagen trädde i kraft 2011, främst gällande vitesförelägganden. Det mest relevanta ärendet gällande konfession är det så kallade "hemundervisningsfallet" från 2013.

Hemundervisningsfallet – ortodox judendom

I målet, HFD 2013 ref 49, ansågs synnerliga skäl för att medge hemundervisning på grund av religiösa skäl inte föreligga. Klaganden hade ansökt om att deras fyra barn skulle få fullgöra sin skolplikt på annat sätt och hänvisade till omständigheten att de tillhör en ortodox judisk rörelse. Detta ställde

enligt klaganden särskilda krav på den allmänna skolan gällande mathållning, bönerutiner med mera, vilket de inte ansåg att kommunen kunde tillgodose. Klaganden anförde vidare att deras behov av skydd mot kränkningar såväl i skolan som i det offentliga rummet på grund av sin religionstillhörighet, inte heller kunde tillgodoses.

Högsta förvaltningsdomstolen konstaterade i sin dom att det vid utformningen av utbildningen för syskonen fanns anledning att ta särskild hänsyn till deras speciella förutsättningar men att skollagen bygger på principen att sådana situationer ska hanteras inom ramen för den allmänna skolan. Det familjen anförde utgjorde enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening inte sådana synnerliga skäl som beskrivs i skollagen. Förutsättningar för ett medgivande att fullgöra skolplikt i hemmet förelåg alltså inte enligt Högsta förvaltningsdomstolen.

KAMMARRÄTTERNA

Kammarrätterna har avgjort en del ärenden gällande godkännande som huvudman gällande konfessionella skolor enligt skollagen. Följande två exempel rör ansökningar om tillstånd att starta fristående skolor, en med muslimsk profil, *Islamiska Skolan* och en skola med kristen profil, *Pilträds skolan*. Huvudfrågan i båda ärendena har varit frågan om huruvida nyetablering av en konfessionell skola skulle innebära "påtagliga negativa följder" för kommunen i fråga.

Föreningen Islamiska Skolan i Göteborg

Kammarrätten i Stockholm beslutade i dom den 13 februari 2018 i mål nr 4064-17 att avslå överklagan från Borås stad gällande godkännande av Föreningen Islamiska Skolan i Göteborg som huvudman. Skolans syfte uppgavs enligt stadgarna vara bland annat att "främja uppfostran av muslimska barn, varvid särskild hänsyn ska tas till den islamiska kulturen". Borås kommun anförde att effekterna av den aktuella friskoleetableringen skulle ha påtagligt negativa effekter för eleverna och för den kommunala skolan. Kommunen hänvisade till att enligt kommunens styrdokument "Program för ett integrerat samhälle" ska varje kommunal skola verka för en särprägel som lockar elever från hela kommunen. Därigenom får skolorna naturligt en kulturell mångfald. Borås kommun anförde att utifrån föreningens stadgar och marknadsföring var det tydligt att avsikten var att rikta den tänkta skolverksamheten mot barn till muslimska föräldrar. Etableringen var enligt kommunen inte förenlig med kommunens arbete för ett integrerat samhälle. Borås kommun framförde att en etablering av föreningens skola skulle innebära risk för ökad segregation i skolan, med långsiktiga negativa pedagogiska och ekonomiska följder, och att en etablering skulle motverka kommunens integrationssatsningar.

Skolinspektionen ansåg att överklagandet skulle avslås och anförde att den aktuella friskoleetableringen inte utgjorde sådana påtagliga negativa följder som skulle kunna utgöra hinder för att godkännas som huvudman. Inte heller antaganden om ökad segregation vid etablering av en fristående skola utgjorde

de enligt Skolinspektionen omständigheter som medförde sådana påtagliga negativa följder.

Kammarrätten anförde i sina domskäl att de vid en helhetsbedömning ansåg att kommunen i det aktuella fallet inte påvisat att risken för ökad segregation innebar sådana långsiktiga negativa följder att ansökan skulle avslås. Kammar-
rätten hänvisade till skollagens förarbeten som lyfter fram att elevers möjlighet att välja skola och ha tillgång till ett brett utbud av utbildningar är en viktig kvalitetsaspekt i skolväsendet.

PILTRÄDSSKOLAN

Stiftelsen Källan ansökte första gången 2010 om att få starta ett musikgymnasium med kristen profil i Västerås. Skolinspektionen har sedan 2011 varje år avslagit ansökningarna från stiftelsen Källan. Skolinspektionens beslut har överklagats till förvaltningsdomstolar, och Kammarrätten beslutade i dom den 19 februari 2014 i mål nummer 3245-13, att avslå överklagan från Stiftelsen Källan gällande godkännande som huvudman för fristående gymnasieskola. Domstolen anförde att ett godkännande skulle påverka kommunens möjlighet att upprätthålla bredden i sin egen skolverksamhet och att etableringen därför innebära påtagliga negativa följder på lång sikt både för eleverna och för den del av skolväsendet som anordnas av Västerås kommun.

Stiftelsen Källan ansökte på nytt och Skolinspektionens beslut överklagades till Förvaltningsrätten, som dom den 8 augusti 2017 i mål nr 23449-16 beslutade att avslå överklagan från Stiftelsen Källan. Skolinspektionen anförde att vid prövningen av huruvida en utbildning innebär påtagligt negativa följder ska utgångspunkten vara ett elevperspektiv, och en helhetsbedömning ska göras. Skolinspektionen anförde att det vid en sammantagen bedömning fanns en risk att ett godkännande skulle innebära att kommunen skulle tvingas lägga ned det estetiska programmet med inriktning musik, vilket antogs få påtagligt negativa följder.

Stiftelsen Källan anförde att det krävs påtagliga, inte hypotetiska eller eventuella, negativa följder. Mot bakgrund av att allmänna elevprognoser visade på en tämligen stor elevtillströmning under kommande år fanns det anledning att tro att det fanns tillräckligt elevunderlag både för den kommunala estetutbildningen och den sökta utbildningen. Stiftelsen Källan hade funnit ett stort intresse för sin utbildning vid de intresseundersökningar som gjorts. Dessutom skiljde den aktuella, sökta utbildningen sig från den kommunala, då det rör sig om en konfessionellt inriktad skola. Varken Västerås eller närliggande kommuner hade något att invända mot att stiftelsen Källan startade den sökta utbildningen, vilket stiftelsen Källan ansåg att Skolinspektionen borde tagit hänsyn till.

Västerås kommun yttrade i ett utlåtande från förste vice ordförande i kommunstyrelsen, att från den politiska ledningen i Västerås stad ställde kommunen sig positiva till friskoleetableringen och att Västerås stad har ett gott samarbete

med huvudmannen som både driver förskola och grundskola, samt att det inte skulle innebära några betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för Västerås kommun om den aktuella huvudmannen skulle beviljas tillstånd. Förvaltningsrätten anförde i sin dom att trots att prognoserna visade på att elevunderlagen i Västerås ökade, ansåg förvaltningsrätten att ett godkännande skulle påverka Västerås kommuns möjlighet att upprätthålla bredden i sin egen skolverksamhet och att ett godkännande skulle innebära påtagliga negativa följder på lång sikt både för eleverna och för den del av skolväsendet som anordnas av Västerås kommun. Kammarrätten meddelade inte prövningstillstånd.

FÖRVALTNINGSRÄTTERNA

Förvaltningsrätterna har avgjort ett antal ärenden, främst rörande godkännande av enskild huvudman på olika grunder. Ett ärende som utmärker sig gällande frågan om konfessionella inslag är ett mål rörande Leteboskolan.

Leteboskolan

Leteboskolan är en fristående skola med kristen profil i Horred, Marks kommun, vars huvudman är föreningen Församlingen Staden på Berget. Förvaltningsrätten i Stockholm beslutade i mål nr 19777-11 att upphäva Skolinspektionens beslut gällande godkännande av huvudman och överlämna det till Skolinspektionen för fortsatt handläggning. Målet gällde Skolinspektionens beslut att neka godkännande av huvudman med hänvisning till att församlingen, skolans huvudman, hade stadgar med ett konfessionellt innehåll. Enligt Skolinspektionen framstod det "inte som möjligt att bedriva en verksamhet som uppfyller skollagens krav samtidigt som verksamheten också skall bedrivas enligt ändamålsbeskrivningen i stadgarna."

Förvaltningsrätten angav i sin bedömning att domstolen inte delar Skolinspektionens bedömning. Enligt domstolen gav föreningens stadgar snarare uttryck för församlingens andliga verksamhet och angav därutöver att församlingen även bedriver skolverksamhet och Förvaltningsrätten ansåg att föreningen tillräckligt tydligt klargjort hur man avsåg att uppfylla skollagens krav i fråga om konfessionella inslag i utbildningen. Kammarrätten och Högsta Förvaltningsdomstolen meddelade ej prövningstillstånd i ärendet.

Sammanfattning

Det är enbart Skolinspektionens beslut i ärenden om godkännande som huvudman som får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Detta innebär att Skolinspektionens beslut i anmälnings- och tillståndsärenden inte kunnat överprövas av en juridisk instans, vilket kan diskuteras rent principiellt.

Det finns bara ett fåtal ärenden från högre instanser och exemplen på ärendena avgjorda av kammarrätterna gällande frågan om godkännande som huvudman visar att frågan om påtagliga negativa följder har bedömts olika. I fallet med den muslimska skolan hade kommunen överklagat och anfört att godkännan-

de av den muslimska skolan skulle innebära risk för ökad segregation och långsiktiga negativa pedagogiska och ekonomiska följder. Skolinspektionen anförde att den aktuella friskoleetableringen inte utgjorde sådana påtagliga negativa följder, och Förvaltningsrätten gick på Skolinspektionens linje. I fallet med den kristna skolan ställde kommunen sig positiva till friskoleetableringen och ansåg att det inte skulle innebära påtagligt negativa följder, medan Skolinspektionen, Förvaltningsrätten och Kammarrätten ansåg att det skulle innebära påtagligt negativa följder.

Då omständigheterna och grunderna i respektive fall är unika kan inte generella slutsatser dras, men det kan ändå konstateras att Skolinspektionen och förvaltningsdomstolarna inte visar en stringent linje i bedömningarna av godkännande av huvudman för fristående, konfessionella skolor.

7. Sammanfattning och analys

Ovanstående genomgång visar följande om religion och konfession i det svenska skolväsendet:

- 1) Det finns en gråzon i svensk lagstiftning och myndighetstolkning om vad som i praktiken menas med begrepp som "konfessionell", konfessionella inslag" och "icke-konfessionell undervisning" samt var gränsen går för "frivillighet". Myndighetsutövning och tillsyn av konfessionella skolor, men även av konfessionella inslag i den kommunala skolan visar upp en snedvriden inställning. Företeelser som kan anses vara av konfessionell natur men som hämtas från österländsk tradition, som exemplet Östermalmskolan, accepteras på ett helt annat sätt än företeelser som hämtas från kristen tradition.

Flera exempel på tillsynsärenden från Skolinspektionen visar också en orimligt hård bedömning av inslag som exempelvis morgonandakter i konfessionella skolor. Detta stämmer illa med internationella konventioners krav på föräldrars rätt att välja undervisning för sina barn utifrån religiös övertygelse, samtidigt som bevisligen religionsfientliga mönster lämnats utan åtgärd i den kommunala skolan. Exemplet med utbildningsförvaltningen i Jönköpings kommun som utfärdat råd och riktlinjer för muslimska barn/elever, visar att vad gäller fredagsbönen, framgår det att skolan inte ger allmänt ledigt för muslimska elever under den tiden men att skolor uppmanas att i möjligaste mån underlätta för elever att följa bönetider eller behov av bön genom att ställa ett särskilt rum till förfogande för bön.

- 2) Det finns inga hållbara pragmatiska skäl för att försvåra för eller förbjuda konfessionella skolor. Studieresultaten är högre än i andra skolor, och skolorna uppvisar en stor mångfald vad gäller elevers nationella och religiösa tillhörighet. Sambandet mellan uppvisade kunskaper i nationella prov och betyg visar också en högre överensstämmelse i

konfessionella skolor, och elever med utländskt ursprung visar också högre studieresultat än i övriga skolor. De som vill argumentera mot konfessionella skolor har alltså inga pragmatiska skäl att luta sig mot. Deras argumentation måste därmed betraktas som ideologiskt grundad – att de av andra skäl inte vill ha sådana skolor i samhället.

- 3) Internationella konventioner slår tydligt fast föräldrars rätt att välja en utbildning för sina barn som står i överensstämmelse med deras religiösa övertygelse. De fall som prövats i Europadomstolen understryker att staten är pliktig att upprätthålla denna rättighet. Europadomstolen har i flera fall slagit fast att bestämmelsen i Europakonventionen om utbildningsfrihet klargör att rätten till pluralism inom utbildningen och undervisningen är väsentlig för att bevara det demokratiska samhället. Även Europakommissionen har slagit fast att Europakonventionen garanterar en rätt att inrätta och driva privata skolor.
- 4) Av Europadomstolens praxis följer att det inte går att fastställa någon "värdeneutral" undervisning utan att filosofiska, religiösa och andra värdegrundade aspekter ingår i de flesta skolämnena. Europadomstolen har också slagit fast vikten av att respektera medlemsstaternas kultur och traditioner i varje enskilt land och har anfört att det står medlemsstaterna fritt att betona en religion framför andra mot bakgrund av den plats som den aktuella religionen har i statens historia och tradition. Information om religiösa eller filosofiska frågor får förmedlas i undervisningen, enligt Europadomstolen. Dock skall detta ske under förutsättning av ett objektiva, pluralistiska och kritiska förhållningssätt. Domstolen fastställde att medlemsstaterna är förbjudna att indoktrinera eleverna på ett sätt som inte respekterar föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelser.

De fall som har prövats av Europadomstolen har gällt kommunala eller statliga skolor. Domstolen har aldrig haft en privatskola till bedömning. Av två fall som prövats i Europadomstolen, mot Italien och Norge, följer att kristendomen och kristna symboler har getts en särställning på grund av den roll kristendomen har i landets historia, tradition och kultur. Sekularism kan inte sägas vara värdeneutral, och undervisning som pådyvlar eleverna sekularism innebär indoktrinering, vilket inte är tillåtet enligt Europadomstolen. Själva idén med religiösa friskolor är också att den konfessionella profilen måste respekteras, både i undervisningen och utbildningen, i enlighet med Europakonventionens tilläggsprotokoll.

Vår analys utifrån ovanstående är som följer:

- Det finns en mycket stark rättslig grund för stater att tillåta och stödja skolor på konfessionell grund. De politiska initiativ som tas för att stoppa dessa skolor har inget stöd i internationell rätt.
- Såväl tidigare forskning som aktiv myndighetsutövning har visat att en starkt antireligiös inställning är en realitet i den svenska skolan. Detta är dels i strid med läroplanens krav på att den svenska skolans grundläggande värden ska vila just på den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism, och dels är det ett orimligt åsiktsförtryck mot elever med en personlig tro. Europadomstolen anger att en gräns för skolans frihet går vid "indoktrinering". Sådan indoktrinering får självfallet inte heller ske till förmån för sekularism. Opinionsbildare, politiker och tjänstemän behöver samtala om hur man kan agera tillsammans för att stärka förståelsen och öppenheten för religionen i samhället.
- Kontroll av skolor är något gott, och det är positivt att en Skolinspektion bär ansvaret att kontrollera och inspektera svenska skolor. Men deras kontrollfunktion kan inte tillåtas ha en ideologisk slagsida, där inslag eller skolor som på olika sätt lutar sig mot ett religiöst arv granskas annorlunda och med högre krav än skolor utan konfessionell grund. Det är inte heller rimligt att – såsom har visats sig i flera fall – religiösa inslag från hinduism och buddhism eller islam hanteras på ett mer tolerant sätt än inslag som härrör från kristen tradition.
- Av förarbetena till nuvarande skollag framgår att vid skolor med konfessionell inriktning kan de konfessionella inslagen i utbildningen ges ett relativt stort utrymme under skoldagen i form av exempelvis morgonbön, andakter och fördjupning i den egna trosläran. Trots detta är det just morgonbön, andakter och fördjupning i den egna trosläran som har kritiserats av Skolinspektionen. Det kan samtidigt ifrågasättas om yoga och mindfulness som används vid vissa skolor verkligen är i förenlighet med skollagens bestämmelser om saklighet, samt vetenskaplighet och beprövad erfarenhet. Vår inställning är att alla skolor och alla inslag ska granskas på samma villkor, utifrån den läroplan som ska gälla för hela skolsystemet.
- Parallellt med detta finns grupper som vill göra sekularism till en grundsten och central struktur på alla områden av det svenska samhället, där sekulära normer sägs vara de högsta normerna med företräde framför religiösa normer. Men samtidigt har kristendomen en otvetydig särställning i Sverige genom historia och tradition, men också i vårt nuvarande samhälle. Sekulärhumanistiska ideal kan aldrig utrada detta arv. I det italienska krucifixfallet slog Europadomstolen fast att sekularism också är en "filosofisk övertygelse", och som sådan kan den aldrig betraktas som en neutral utgångspunkt, utan utgör en grundhållning bland andra.
- Denna rapport visar att lagrådet och remissinstanserna hade helt rätt i sina ståndpunkter att begreppet konfessionell borde ha definierats i lagtext för att inte skapa svårigheter i tillämpningen. Skolinspektionens tolkningar lämnar här mycket i övrigt att önska, även vad som ska förstås med begreppet "utövande av bekännelsekaraktär". Här skulle kunna hävdas att det är lika konfessionellt

att sjunga traditionella julpsalmer och lyssna till att prästen läser julevangeliet och som att slå upp en historiebok och läsa tal av Gustav Vasa som på flera sätt åberopar Guds roll i samhälle och liv. Även sekulärt orienterade personer måste medge att kristna psalmerna och traditionella julspel vid skolavslutningarna är omistliga delar av vårt lands historia, kulturarv och traditioner, som svenska skolelever har rätt att ta del av.

- Enligt den svenska läroplanen ska alla skolors värdegrund stå i överensstämmelse med den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism. Den statliga läroplanskommittén anger att "skolans verksamhet är inte, och ska inte vara, värderingsmässigt neutral. Den bör liksom tidigare bygga på de etiska normer, såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet, solidaritet med svaga och utsatta, respekt för en enskilda människans särart och integritet och allas lika värde, vilka genom kristen etik och västerländsk humanism har en djup förankring i vårt land."⁷¹

- Det anges vidare i utredningen att "kristendomen haft en och har stor betydelse i det svenska samhället" samt att "dess inflytande sträcker sig vida omkring, från kultur, lagstiftning, samhällsmoral, rättssystem till sedvänjor och tradition" och att kristendomen haft en särskild ställning genom att "ge grunden till förståelse för svensk och västerländsk kultur och samhällsutveckling och att kristen etik därför utgör en del av det nationella kulturarvet".

- I den svenska läroplanen anges att det ingår i alla skolors uppdrag att förstå det egna kulturarvet. Sverige har ett kristet kulturarv, precis som vår nordiska grannländer. Den kristna människosynen och den kristna världsbilden har legat till grund för Sveriges utbildningsväsende sedan tusen år. Utifrån denna bakgrund blir detaljstyrningen av kommunala skolors avslutningar i kyrkor smått absurd, med Skolinspektionens dissektioner av psalmer och förbud för präster och pastorer att önska eleverna Guds välsignelse.

- Konfessionsbegreppet i svensk skollagstiftning och läroplan är samtidigt alltför oprecist, och bör bytas ut. Det förtjänar att upprepas att *alla* svenska skolor i någon mån är konfessionella. Den värdestyrda läroplan som Sverige har förmedlar i sin inledning ett antal konfessionella grundsatser, när den slår fast de fem grundläggande värden och de fyra fostransmål som alla skolor ska förmedla i sin undervisning och utbildning i övrigt.

- Dessa är moraliska värderingar som inte bygger på vetenskapliga fakta, utan på en övertygelse som vi tar för så självklar att vi lätt förbiser att det är just en filosofisk övertygelse av konfessionell natur. Att avsluta ett stycke som fastslår vilken konfession som svensk skola ska gestalta och förmedla, med en mening om att undervisningen ska vara icke-konfessionell, blir synnerligen förvirrande.

- Dagens svenska skola är alltså inte mindre konfessionell än den lutherska folkskolan, med dess psalmverser och morgonböner. Skillnaden är att många idag förnekar att det finns en konfessionell grund, trots att läroplanen hänvisar till kristen etik och västerländsk humanism. När vi ser på de grundläggande vär-

71 SOU 1994:92 s. 43

dena i dagens läroplan är det svårt att bortse från hur starkt kopplade de är till kristen tradition, vilket läroplanen också slår fast.

- En bättre, mer lättolkad och rättssäker formulering vore att *"all undervisning skall vara saklig och allsidig och skall ske med respekt för den personliga integriteten"*. Detta är viktigt i en skola på religiös grund, men minst lika aktuellt och angeläget i andra skolor.
- Europadomstolen har slagit att det är avgörande att föräldrarnas religiösa och filosofiska åskådning måste respekteras i all undervisning som organiseras av det allmänna. Det hindrar inte att information om religiösa eller filosofiska frågor förmedlas i undervisningen. Dock skall detta ske under förutsättning av ett objektivt, pluralistiskt och kritiskt förhållningssätt. Europadomstolen har fastställt att medlemsstaterna är förbjudna att indoktrinera eleverna på ett sätt som inte respekterar föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelser, även indoktrinering till förmån för sekularism är förbjudet.
- Att skolundervisning inte håller måttet i fråga om allsidighet, saklighet och respekt för elevens integritet är ett problem som inte i första hand berör de så kallat konfessionella skolorna. Med en sådan omformulering i skollag och läroplan skulle vi kunna bygga grunden till en skola som respekterar alla elevers tro och övertygelser, utan att tumma på de rättigheter att välja en utbildning som slås fast i internationella deklARATIONER om de mänskliga rättigheterna. Först då får vi en verkligt öppen och tolerant svensk skola.

Källförteckning

Offentliga källor - internationella

FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna

FN:s Konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

FN:s konvention om barnets rättigheter – Barnkonventionen

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna 2012/C 326/02

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Rättspraxis från Europeiska Kommissionen/Europadomstolen:

Case Relating to Certain Aspects of the Laws on the Use of Languages in Education in Belgium mot Belgien, mål nr 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, 23 juli 1968

Karnell och Hardt mot Sverige, mål nr 4733/71, 28 maj 1973.

Kjeldsen, Busk Madsen och Pedersen mot Danmark, mål nr 5095/71, 5920/72, 5926/72, 21 mars 1975

Ingrid Jordebros Foundation of Christian schools och Ingrid Jordebros mot Sverige, 11533/85, 6 mars 1987

Angeleni mot Sverige, mål nr 10491/83, 3 december 1986

Campbell mot Förenade konungariket, mål nr 13590/88, 25 mars 1992

Valsamis mot Grekland, mål nr 21787/93, 18 december 1996

Efstratiou mot Grekland, mål nr 24095/94, 18 december 1996

Folgerö mot Norge, mål nr 15472/02 [GC], 29 juni 2007

Hasan and Eylem Zengin mot Turkiet, mål nr 1448/04, 9 oktober 2007

Lautsi mot Italien, mål nr 30814/06 [GC], 18 mars 2011

Offentliga källor - Sverige

Skollag (2010:800), SFS nr: 2010:800, Utbildningsdepartementet

Ny läroplan för grundskolan, m.m. Utbildningsutskottets betänkande 1993/94:UBU01

Fristående skolor m.m. Proposition 1995/96:200, Regeringen

Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, Proposition 2009/10:165, Regeringen

Konfessionella inslag i skolväsendet, Regeringens kommittédirektiv 2018:15

1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94)

Läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)

Läroplan för förskolan (Lpfö 98)

Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshemmet (Lgr 11)

Läroplan, examensmål och gymnasiesamma ämnen för gymnasieskolan (Gy 2011)

Skola för bildning, Huvudbetänkande av Läroplanseksamenkommittén (SOU 1992:94)

Bildning och kunskap, Särtryck ur läroplanseksamenkommitténs betänkande *Skola för bildning* (SOU 1992:94)

Begreppet "religiös friskola"? Riksdagsmotförslaget till Skollag (2007:08:Ub 407 av Alf Svensson (KD)

Icke-konfessionell undervisning, Riksdagsmotförslaget till Skollag (2007:08:Ub516 av Marie Granlund m.

m... *Fristående skolor* Skolverket, bro-
senaste version april 2015

och riktlinjer för muslimska barn/elever i
öpings kommuns skolor: Överenskommel-
ellan skolan och de muslimska försam-
arna i Jönköping, Skol- och barnomsorgs-
förhållanden, Jönköpings kommun 2010

ings- atur och artiklar

on, Torbjörn *Kristen skola i Sverige*
tusen år Areopagos, Uppsala 2016

z, Hedvig "EU-rätten och de konfessio-
friskolorna", *Signum* 2/2018

mann Flensner, Karin *Religious Education*
Temporary Pluralistic Sweden,
University of Gothenburg, 2015

ius, Kennert, *Värdegrunden – finns den?*
Stockholm, 2 uppl 2010

ebo, Jonas och Wenell, Fredrik *Konfessio-
friskolor – samhällsproblem eller mänsklig
het?* Timbro, Stockholm 2018

tam, Yvonne *Mindfulness i skolan: om häl-
sfrämjande bland barn och unga*
Bokförlaget, Lund 2010

ell, Karin "Flera muslimska skolor delar
tickor och pojkar" *Svenska Dagbladet* 3/9

Skolinspektionens beslut och rapporter:
[https://www.skolinspektionen.se/sv/Be-
slut-och-rapporter/](https://www.skolinspektionen.se/sv/Be-slut-och-rapporter/)

Skolverkets databas SIRIS: [http://siris.skolver-
ket.se/siris/f?p=Siris:1:0](http://siris.skolverket.se/siris/f?p=Siris:1:0)

E-post från Helena Schiöler den 20 juni 2018,
hänvisning till Anna Sellin, Avdelningschef
Analys- och statistikavdelning, Skolinspektio-
nen

äro-

5-

g

tion

netkällor och databaser

m...uridik Rättsdatabas
.fl. (S)